

บทที่ 3

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ในประเทศไทยและต่างประเทศ

ในประเทศที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตย จะมีการเลือกตั้งบุคคลโดยเสียงส่วนใหญ่ของประชาชนเพื่อให้เข้ามาเป็นตัวแทนดำรงตำแหน่งทางการเมือง ในการเข้ามาดำรงตำแหน่งทางการเมืองของฝ่ายบริหารนั้น นักการเมืองจะมีอำนาจหน้าที่ในการบริหารประเทศ ซึ่งอำนาจดังกล่าวได้แก่ อำนาจในการกำหนดนโยบายทางด้านเศรษฐกิจและสังคม อำนาจในการกำหนดงบประมาณแผ่นดิน ตลอดจนอำนาจในการแต่งตั้งบุคลากรระดับสูงให้เข้าปฏิบัติหน้าที่ในหน่วยงานของรัฐและรัฐวิสาหกิจ จึงเห็นได้ว่าฝ่ายบริหารนั้นจะมีอำนาจมาก จากอำนาจของฝ่ายบริหารดังกล่าวจึงมีความจำเป็นต้องควบคุมการปฏิบัติหน้าที่การใช้อำนาจของฝ่ายบริหารให้อยู่ในกรอบกฎหมายและขอบเขตอำนาจหน้าที่ของตน โดยเฉพาะในการใช้อำนาจของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองระดับสูงที่จะต้องมีการตรวจสอบที่รัดกุมและมีประสิทธิภาพ ในแต่ละประเทศจึงได้มีการดำเนินคดีกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่ทุจริตต่อหน้าที่โดยบางประเทศใช้กระบวนการยุติธรรมปกติ บางประเทศใช้การตรวจสอบโดยรัฐสภา และบางประเทศก็ได้มีการจัดตั้งระบบพิเศษเพื่อดำเนินคดีกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง โดยเฉพาะ

1. การดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่ง ทางการเมืองในประเทศไทย

ประเทศไทยในอดีตนั้น การดำเนินคดีกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่ทุจริตประพฤตินั้นชอบจะใช้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาปกติ แต่ไม่สามารถดำเนินคดีกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร รัฐธรรมนูญแห่ง-

ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 จึงได้มีแนวคิดที่จะจัดตั้งกระบวนการพิเศษขึ้นมา เพื่อให้ดำเนินคดีกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง โดยเฉพาะ โดยมีการจัดตั้งองค์กรอิสระที่ปราศจากอำนาจการครอบงำของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองขึ้น และได้มีการจัดตั้งแผนกขึ้นในศาลฎีกาเพื่อดำเนินคดีกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง โดยเฉพาะใช้ แต่ก็ยังเกิดปัญหาในทางปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นด้วยตัวบทกฎหมาย จำนวนบุคลากร หรือประสิทธิภาพในการทำงานของหน่วยงานที่รัฐธรรมนูญได้จัดตั้งขึ้น ต่อมา ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 จึงได้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงหลักเกณฑ์ในการดำเนินคดีอาญาบางประการ การดำเนินคดีกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในประเทศไทยปัจจุบัน จะมีขั้นตอนการดำเนินการ ดังต่อไปนี้

1.1 กระบวนการไต่สวนก่อนการฟ้องร้องดำเนินคดี

เป็นกระบวนการไต่สวนเพื่อดำเนินคดีกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง โดยรัฐธรรมนูญได้จัดตั้งองค์กรพิเศษ เพื่อทำหน้าที่ไต่สวนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง โดยเฉพาะ ซึ่งการไต่สวนในที่นี้ เทียบได้กับการสอบสวนของพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

1.1.1 กรณีผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

1) ผู้มีอำนาจในการไต่สวนข้อเท็จจริง

(1) คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามทุจริตแห่งชาติ (The National Counter Corruption Commission) หรือเรียกย่อ ๆ ว่า “คณะกรรมการ ป.ป.ช.”

รัฐธรรมนูญ มาตรา 250 (2) บัญญัติว่า “คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้ . . . (2) ไต่สวนข้อเท็จจริงและสรุปสำนวนพร้อมทั้งทำความเห็นเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองส่งไปยังศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตาม มาตรา 275”

รัฐธรรมนูญ มาตรา 251 บัญญัติว่า “คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติมีหน่วยธุรการของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติที่เป็นอิสระ โดยมีเลขาธิการคณะกรรมการป้องกันและปราบปราม-

การทุจริตแห่งชาติเป็นผู้บังคับบัญชาขึ้นตรงต่อประธานกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ”

เห็นได้ว่า คณะกรรมการ ป.ป.ช. นั้นเป็นองค์กรอิสระที่ถูกตั้งขึ้นโดยรัฐธรรมนูญ เพื่อทำหน้าที่ในการไต่สวนข้อเท็จจริง และรวบรวมยานหลักฐานแทนพนักงานสอบสวนในการดำเนินคดีกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และส่งให้อัยการสูงสุดฟ้องคดีต่อไปยังศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

สำหรับในเรื่องขององค์ประกอบของคณะกรรมการ ป.ป.ช. และวาระการดำรงตำแหน่งนั้น ในปัจจุบันคณะกรรมการ ป.ป.ช. ประกอบด้วย ประธานกรรมการหนึ่งคนและกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิอื่นอีกแปดคน รวม 9 คน¹ ซึ่งได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งตามคำแนะนำของวุฒิสภา มีระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง 9 ปี และดำรงตำแหน่งได้เพียงวาระเดียว² ซึ่งจะผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการสรรหา ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 246 วรรคหนึ่ง และมาตรา 247 วรรคหนึ่ง

(2) ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา

ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาอาจจะเข้ามาเกี่ยวข้องในขั้นตอนการรับคำร้องจากผู้เสียหายได้ กล่าวคือ ในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี ประธานสภาผู้แทนราษฎร หรือประธานวุฒิสภา ผู้เสียหายสามารถยื่นคำร้องต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา เพื่อให้ศาลฎีกาตั้งผู้ไต่สวนอิสระได้ แต่ถ้าผู้เสียหายได้ยื่นคำร้องต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. แล้ว ผู้พิพากษาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะยื่นคำร้องต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาได้ก็ต่อเมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ไม่รับดำเนินการไต่สวน หรือดำเนินการไต่สวนแล้วเข้าเกินสมควรหรือดำเนินการไต่สวนแล้วแต่มีมติว่าไม่มีมูลความผิด หากมีกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีเหตุอันควรสงสัยเองและมีมติให้ทำการไต่สวนแล้ว ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาไม่ได้ ซึ่งเป็นไปตามบทบัญญัติมาตรา 275 วรรคสี่ และวรรคห้า ของรัฐธรรมนูญ ว่า “ในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาตามวรรคหนึ่ง เป็นผู้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี ประธานสภา-

¹รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550, มาตรา 246 วรรคหนึ่ง.

²เรื่องเดียวกัน, มาตรา 247 วรรคหนึ่ง.

ผู้แทนราษฎร หรือประธานวุฒิสภา ผู้เสียหายจากการกระทำดังกล่าวจะยื่นคำร้องต่อ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติเพื่อให้ดำเนินการตามมาตรา 250 (2) หรือจะยื่นคำร้องต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาเพื่อขอให้ตั้งผู้ไต่สวนอิสระตาม มาตรา 276 ก็ได้ แต่ถ้าผู้เสียหายได้ยื่นคำร้องต่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปราม- การทุจริตแห่งชาติแล้ว ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาได้ต่อเมื่อ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติไม่รับดำเนินการไต่สวน ดำเนินการล่าช้าเกินสมควร หรือดำเนินการไต่สวนแล้วเห็นว่าไม่มีมูลความผิดตาม ข้อกล่าวหา

ในกรณีที่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริต- แห่งชาติเห็นว่ามิเหตุอันควรสงสัยว่ามีกรณีตามวรรคสี่ และคณะกรรมการป้องกันและ- ปราบปรามการทุจริตแห่งชาติมีมติให้ดำเนินการตามมาตรา 250 (2) ด้วยคะแนนเสียง ไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ ให้คณะกรรมการป้องกัน- และปราบปรามการทุจริตแห่งชาติดำเนินการตามมาตรา 250 (2) โดยเร็ว ในกรณีนี้ ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาตามวรรคสี่ มิได้”

2) ผู้กล่าวหา

เมื่อพิจารณาจากกฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องแล้ว ผู้กล่าวหาใน คดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหมายถึงบุคคลดังต่อไปนี้

(1) ผู้เสียหาย ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วย- การป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มาตรา 4 วรรคสี่ ได้ให้คำนิยามของคำว่า “ผู้เสียหาย” ว่า “ผู้เสียหาย หมายความว่า ผู้เสียหายจากการกระทำอันเป็นเหตุให้ เจ้าหน้าที่ของรัฐรั่วรัวผิดปกติ การกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตาม ประมวลกฎหมายอาญา หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่ ตามกฎหมายอื่น”

(2) ประธานวุฒิสภาในกรณีที่ได้รับคำร้องจากสมาชิกสภาผู้แทน- ราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือสมาชิกของทั้ง 2 สภา จำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสี่ของ จำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภา หรือในกรณีที่ได้รับคำร้องขอจาก

ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งเข้าชื่อไม่น้อยกว่า 20,000 คน³ เมื่อประธานวุฒิสภาได้รับคำร้องแล้วก็จะดำเนินการส่งเรื่องให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติเพื่อให้ดำเนินการไต่สวนโดยเร็ว⁴

(3) บุคคลที่ไม่ใช่ผู้เสียหาย และไม่เข้ากรณี ตาม (2) ก็สามารถเป็นผู้ถูกกล่าวหาได้ ถ้าคำกล่าวหาอันนั้นมีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงได้⁵

อย่างไรก็ดีแม้จะไม่มีผู้กล่าวหาหรือมีผู้กล่าวหาต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. คณะกรรมการ ป.ป.ช. ก็สามารถที่จะไต่สวนได้ถ้าหากมีเหตุอันควรสงสัย

3) ผู้ถูกกล่าวหา

ผู้ถูกกล่าวหา หมายถึง ผู้ซึ่งถูกกล่าวหาหรือมีพฤติการณ์ปรากฏแก่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติว่า ได้กระทำการอันเป็นมูลที่จะนำไปสู่การถอดถอนจากตำแหน่ง การดำเนินคดีอาญา การขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน หรือการดำเนินการทางวินัย และหมายความรวมถึงตัวการ ผู้ใช้หรือผู้สนับสนุนในการกระทำความผิดด้วย⁶

คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจหน้าที่ไต่สวนข้อเท็จจริงในกรณีที่เป็น การดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เพื่อฟ้องต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองด้วย⁷ ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในที่นี้ได้แก่⁸

³รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550, มาตรา 271.

⁴เรื่องเดียวกัน, มาตรา 272.

⁵พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542, มาตรา 66.

⁶เรื่องเดียวกัน, มาตรา 4 วรรคห้า.

⁷เรื่องเดียวกัน, มาตรา 19 (2).

⁸เรื่องเดียวกัน, มาตรา 4 วรรคสอง.

(1) นายกรัฐมนตรี

(2) รัฐมนตรี

(3) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

(4) สมาชิกวุฒิสภา

(5) ข้าราชการการเมืองอื่นนอกจาก (1) และ (2) ตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการการเมือง

(6) ข้าราชการรัฐสภาฝ่ายการเมืองตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายรัฐสภา

(7) ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร รองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร และสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร

(8) ผู้บริหารและสมาชิกสภาเทศบาลนคร

(9) ผู้บริหารท้องถิ่นและสมาชิกสภาท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มีรายได้หรืองบประมาณไม่ต่ำกว่าเกณฑ์ที่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติกำหนดโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา

ดังนั้น คำว่าผู้ถูกกล่าวหาในการดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง จึงได้แก่ นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา ข้าราชการการเมืองอื่น และบุคคลอื่น ที่เป็นตัวการ ผู้ใช้ผู้สนับสนุน รวมถึงกรรมการ ป.ป.ช. ผู้บริหารท้องถิ่น และสมาชิกสภาท้องถิ่นตามแต่ฐานความผิดที่ระบุไว้

4) ข้อกล่าวหาหรือพฤติการณ์แห่งการกระทำความผิด

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มาตรา 66 บัญญัติว่า “ในกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีเหตุอันควรสงสัยหรือมีผู้กล่าวหาว่าผู้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือข้าราชการการเมืองอื่นร้ายผิดปกติ กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญา หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่นให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริง โดยเร็ว เว้นแต่ในกรณีที่ผู้กล่าวหามิใช่ผู้เสียหาย และคำกล่าวหา

ไม่ระบุพยานหลักฐานเพียงพอที่จะดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงต่อไปได้ คณะกรรมการ-
ป.ป.ช. จะไม่ดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงก็ได้

คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจระเบียบเกี่ยวกับการกล่าวหาตาม
วรรคหนึ่งได้

บทบัญญัติตามวรรคหนึ่งให้ใช้บังคับกับกรณีที่ถูกกล่าวหาหรือ
บุคคลอื่นเป็นตุลาการ ผู้ใช้หรือผู้สนับสนุนด้วย”

ข้อกล่าวหา จึงสามารถแยกได้ ดังนี้

(1) คดีที่มีมูลแห่งคดีกล่าวหาว่าร้ายวณผิดปกติ หมายถึง การกล่าวหา
ว่ามีทรัพย์สินมากผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นมากผิดปกติหรือการมีหนี้สินลดลงมาก
ผิดปกติ หรือได้ทรัพย์สินมาโดยไม่สมควร สืบเนื่องมาจากการปฏิบัติตามหน้าที่หรือใช้
อำนาจในตำแหน่งหน้าที่⁹

(2) คดีที่มีมูลแห่งคดี กล่าวหาว่ากระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่
ราชการตามประมวลกฎหมายอาญา อันได้แก่ ความผิดในประมวลกฎหมายอาญา
ลักษณะ 2 หมวด 2 ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ ตั้งแต่มาตรา 147 ถึงมาตรา 166
ซึ่งขึ้นต้นด้วยคำว่า “ผู้ใดเป็นเจ้าพนักงาน ...” ทุกมาตรา เป็นความผิดเฉพาะตัวของ
ผู้มีฐานะเป็นเจ้าพนักงาน ผู้อื่นซึ่งมิใช่เจ้าพนักงานและไม่มีหน้าที่เช่นนั้น ย่อมขาด
คุณสมบัติในการกระทำความผิดตามมาตราเหล่านี้ ดังนั้น ความผิดฐานพวกนี้จึงเป็น
ความผิดเฉพาะบุคคล บุคคลอื่นผู้ร่วมมือในการกระทำความผิดด้วยย่อมไม่ใช่ตัวการ
เป็นได้แต่เพียงผู้สนับสนุนเท่านั้น ความผิดดังกล่าวมานี้สามารถแบ่งได้ออกเป็น
2 ประเภท ตั้งแต่มาตรา 147 ถึงมาตรา 156 เป็นการกระทำโดยทุจริตตั้งแต่มาตรา 158
ถึงมาตรา 166 เป็นการกระทำให้เกิดความเสียหายโดยไม่ต้องถึงกับทุจริต ส่วนมาตรา
157 เป็นมาตรากลาง ๆ กล่าวคือ เป็นบทบัญญัติทั่วไป ทั้งกระทำโดยทุจริตและให้เกิด
ความเสียหาย ใช้บังคับต่อเมื่อการกระทำไม่ต้องด้วยบทบัญญัติมาตราอื่น โดยเฉพาะ
นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี หรือข้าราชการการเมืองอื่น มีฐานะเป็นเจ้าพนักงานจึงอาจ

⁹พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปราม-
การทุจริต พ.ศ. 2542, มาตรา 4 วรรคสี่.

กระทำความผิดดังกล่าวได้ในทุกมาตรา หากเป็นผู้ที่มีหน้าที่ตามที่มาตรานั้น ๆ บัญญัติไว้ สำหรับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา ซึ่งไม่เป็นเจ้าพนักงาน กระทำความผิดตามมาตราที่กล่าวมานี้ไม่ได้ คงมีเพียงความผิดตามมาตรา 149 มาตราเดียวที่ระบุให้สมาชิกสภานิติบัญญัติเป็นผู้กระทำความผิดตามมาตรานี้ได้

(3) คดีที่มีมูลแห่งคดี กล่าวหาว่า กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่น คำว่า ทุจริตต่อหน้าที่ หมายถึง การปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติใดๆ ในตำแหน่งหรือหน้าที่ หรือปฏิบัติ หรือละเว้นการปฏิบัติใดๆ ในพฤติการณ์ที่อาจทำให้ผู้อื่นเชื่อว่ามีตำแหน่ง หรือหน้าที่ทั้งที่ตนมิได้มีตำแหน่งหรือหน้าที่นั้น หรือใช้อำนาจในตำแหน่งหรือหน้าที่ ทั้งนี้ เพื่อแสวงหาประโยชน์ที่มิควรได้โดยชอบสำหรับตนเองหรือผู้อื่น¹⁰

(4) คดีที่มีมูลแห่งคดีกล่าวหาว่า บุคคลอื่นเป็นตุลาการ ผู้ใช้ผู้สนับสนุน ในความผิดฐานดังกล่าวข้างต้นร่วมกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ซึ่งได้แก่

ก. ผู้ที่ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหลายคนร่วมกันกระทำความผิดอาญาตามข้อ (1) หรือร่วมกระทำความผิดดังกล่าวกับเจ้าพนักงานอื่นที่มีใช้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง อันเป็นการร่วมกระทำความผิดด้วยกันเป็นตุลาการตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 83 อาทิเช่น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงหนึ่งร่วมกระทำความผิดกับ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอื่น เป็นต้น

ข. ผู้ที่ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นผู้ใช้ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 84 ซึ่งอาจเป็นการใช้ให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองด้วยกันกระทำความผิดอาญาตาม ข้อ ก. หรือใช้เจ้าพนักงานอื่นที่มีใช้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองกระทำความผิดดังกล่าว เช่น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงใช้ให้รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงความผิดหรือใช้ให้ปลัดกระทรวงกระทำความผิด เป็นต้น

¹⁰พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542, มาตรา 4 วรรคเจ็ด.

ก. ผู้ที่ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นผู้สนับสนุนตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 86 ซึ่งเป็นการสนับสนุนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองด้วยกัน กระทำความผิดอาญาตามข้อ (1) หรือสนับสนุนเจ้าพนักงานอื่นที่มีใช้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองกระทำความผิด เช่น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงให้ความช่วยเหลือในการกระทำความผิดของรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงหรือปลัดกระทรวง เป็นต้น

ง. ผู้ที่มีใช้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือผู้ที่มีใช้เจ้าพนักงานเป็นผู้สนับสนุนโดยอาจเป็นผู้สนับสนุนด้วยการช่วยเหลือ หรือให้ความสะดวกแก่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง หรือผู้ที่มีใช้เจ้าพนักงานเป็นตัวละครร่วมกระทำความผิดหรือเป็นผู้ใช้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองกระทำความผิดซึ่งไม่อาจลงโทษฐานเป็นตัวละคร หรือผู้ใช้ได้ เพราะถือว่าเป็นผู้ขาดคุณสมบัติได้

(5) คดีที่ร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน เนื่องจากมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ หมายถึง คดีที่ร้องขอให้ทรัพย์สินที่เพิ่มขึ้นผิดปกติของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตกเป็นของแผ่นดิน โดยทรัพย์สินที่เพิ่มขึ้นผิดปกติ หมายถึง การที่ทรัพย์สินหรือหนี้สินในบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้ยื่นเมื่อพ้นจากตำแหน่งมีการเปลี่ยนแปลงไปจากบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินที่ได้ยื่นเมื่อเข้ารับตำแหน่งในลักษณะที่ทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ หรือหนี้สินลดลงผิดปกติ¹¹

5) กระบวนการไต่สวนข้อเท็จจริง

เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้รับเรื่องกล่าวหาใดไว้พิจารณาแล้ว คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะดำเนินการไต่สวนเอง หรือแต่งตั้งคณะกรรมการไต่สวน ดำเนินการแทนก็ได้ และหากมีการตั้งอนุกรรมการไต่สวน เพื่อดำเนินการแทน อนุกรรมการไต่สวนจะต้องประกอบด้วย กรรมการ 1 คน พนักงานเจ้าหน้าที่ และ/หรือ

¹¹พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542, มาตรา 4 วรรคสี่บสอง.

ผู้ทรงคุณวุฒิ โดยคำนึงถึงความเหมาะสมกับฐานะและระดับตำแหน่งและการคุ้มครอง
ผู้ถูกกล่าวหาตามสมควร¹²

ในการดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงจะต้องแจ้งข้อกล่าวหาให้
ผู้ถูกกล่าวหาทราบ และกำหนดระยะเวลาพอสมควรเพื่อให้ผู้ถูกกล่าวหาชี้แจงแก้
ข้อกล่าวหา แสดงพยานหลักฐาน หรือนำพยานบุคคลมาให้ประกอบคำชี้แจง โดย
ระยะเวลาอันสมควรนี้จะต้องไม่เกิน 15 วัน นับแต่วันที่ได้รับทราบข้อกล่าวหา¹³

สำหรับในการรับฟังคำชี้แจงของผู้ถูกกล่าวหา หรือถามปากคำ
ผู้ถูกกล่าวหา หรือพยานเพื่อให้สำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริงชอบด้วยกฎหมาย จะต้องมี
อนุกรรมการไต่สวนข้อเท็จจริงอย่างน้อย 2 คนร่วมในการดำเนินการและในจำนวนนั้น
ต้องเป็นอนุกรรมการไต่สวนที่เป็นพนักงานอย่างน้อย 1 คน เพื่อให้การไต่สวนมี
ความเป็นกลาง ไม่มีอคติลำเอียง เพื่อให้เกิดความรอบคอบและมีประสิทธิภาพ
ในการรวบรวมข้อเท็จจริง และในการไต่สวนข้อเท็จจริงคือ ห้ามมิให้อนุกรรมการไต่สวน
ทำหรือจัดให้ทำการใด ๆ ซึ่งเป็นการล่องลง หรือขู่เข็ญ หรือให้สัญญากับผู้ถูกกล่าวหา
หรือพยาน เพื่อจูงใจให้ถ้อยคำอย่างใด ๆ ในเรื่องที่กล่าวหา¹⁴

ในเรื่องระยะเวลาการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. นั้น ไม่มี
การกำหนดระยะเวลาไว้แน่นอน มีเพียงในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วย
การป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มาตรา 66 ที่กำหนดให้คณะกรรมการ-
ป.ป.ช. จะต้องดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงโดยเร็วเท่านั้น

¹²พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปราม-
การทุจริต พ.ศ. 2542, มาตรา 45.

¹³เรื่องเดียวกัน, มาตรา 47.

¹⁴เรื่องเดียวกัน, มาตรา 48.

ในการไต่สวนข้อเท็จจริงคณะกรรมการ ป.ป.ช. จะต้องแสวงหาข้อเท็จจริงเพื่อที่จะทราบหรือพิสูจน์ความผิดและเพื่อที่จะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ ดังนั้นคณะกรรมการ ป.ป.ช.¹⁵ และคณะอนุกรรมการไต่สวน¹⁶ จึงมีอำนาจ ดังต่อไปนี้

(1) ออกคำสั่งให้เจ้าหน้าที่ของรัฐทั้งหลายปฏิบัติกรณจำเป็นต่อการปฏิบัติหน้าที่ของคณะอนุกรรมการไต่สวน หรือเรียกเอกสารหรือหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากบุคคลใด เพื่อเรียกบุคคลมาให้ถ้อยคำเพื่อประโยชน์ในการไต่สวนข้อเท็จจริง

(2) ดำเนินการขอให้ศาลที่มีเขตอำนาจออกหมายเพื่อตรวจสอบค้น ยึด หรืออายัด เอกสาร ทรัพย์สิน หรือพยานหลักฐานอื่นใดซึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ไต่สวนข้อเท็จจริงโดยเข้าไปในเคหสถาน สถานที่ทำการหรือสถานที่อื่นใด รวมทั้งยานพาหนะ

(3) ออกหนังสือขอให้หน่วยงานของรัฐ หรือหน่วยงานเอกชน ดำเนินการเพื่อประโยชน์แห่งการไต่สวนข้อเท็จจริง

(4) ในการดำเนินคดีอาญากับเจ้าหน้าที่ของรัฐตามกฎหมายนี้ ให้คณะอนุกรรมการไต่สวนมีอำนาจในการแสวงหาข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิด และเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ

(5) ดำเนินการขอให้ศาลที่มีเขตอำนาจออกหมายจับหรือควบคุมตัวผู้ถูกกล่าวหาซึ่งระหว่างการไต่สวนข้อเท็จจริงปรากฏว่าเป็นผู้กระทำความผิดหรือเป็นผู้ซึ่งคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้มีมติว่าขอล่าหามีมูล เพื่อส่งตัวไปยังอัยการสูงสุดเพื่อดำเนินการต่อไป

เมื่อคณะอนุกรรมการไต่สวนดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงเสร็จแล้ว ก็จะต้องมีการจัดประชุม เพื่อพิจารณาซึ่งน้ำหนักพยานหลักฐานทั้งปวงว่าข้อกล่าวหาอัน

¹⁵ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542, มาตรา 25.

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, มาตรา 49.

มีมูลหรือไม่ แล้วก็จะจัดทำสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริงเสนอต่อประธานกรรมการ อันประกอบด้วยสาระสำคัญ ดังต่อไปนี้¹⁷

- (1) ชื่อและตำแหน่งหน้าที่ของผู้กล่าวหาและผู้ถูกกล่าวหา
- (2) เรื่องที่ถูกกล่าวหา
- (3) ข้อกล่าวหาและสรุปข้อเท็จจริงที่ได้จากการไต่สวนข้อเท็จจริง
- (4) เหตุผลในการพิจารณาวินิจฉัยทั้งในปัญหาข้อเท็จจริงและ

ข้อกฎหมาย

- (5) บทบัญญัติของกฎหมายที่ยกขึ้นอ้างอิง
 - (6) สรุปความเห็นเกี่ยวกับเรื่องที่กล่าวหา
- จากนั้นประธานกรรมการ ป.ป.ช. ก็จะจัดให้มีการประชุมเพื่อ

พิจารณาภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับสำนวนไต่สวนข้อเท็จจริง¹⁸ มติของ คณะกรรมการ ป.ป.ช. แยกได้เป็น 3 กรณี คือ

(1) หากเป็นกรณีที่มีการแต่งตั้งคณะอนุกรรมการไต่สวน คณะกรรมการ ป.ป.ช. อาจจะมีมติให้คณะอนุกรรมการไต่สวนชุดเดิมไต่สวนข้อเท็จจริงเพิ่มเติม หรือแต่งตั้งคณะอนุกรรมการไต่สวนชุดใหม่ทำการไต่สวนข้อเท็จจริงเพิ่มเติม แทนก็ได้

(2) กรณีมีมติว่าคดีมีมูล รัฐธรรมนูญ มาตรา 272 วรรคสี่ และ วรรคห้า บัญญัติว่า “ถ้าคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติมีมติ ด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ว่า ข้อกล่าวหาใดมีมูล นับแต่วันดังกล่าว ผู้ดำรงตำแหน่งที่ถูกกล่าวหาจะปฏิบัติหน้าที่ต่อไป มิได้จนกว่าวุฒิสภามีมติ และให้ประธานกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริต แห่งชาติส่งรายงานและเอกสารที่มีอยู่พร้อมทั้งความเห็นไปยังประธานวุฒิสภาเพื่อ ดำเนินการตามมาตรา 273 และอัยการสูงสุด เพื่อดำเนินการฟ้องคดีต่อศาลฎีกาแผนก-

¹⁷ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปราม- การทุจริต พ.ศ. 2542, มาตรา 50.

¹⁸ เรื่องเดียวกัน, มาตรา 51 วรรคหนึ่ง.

คดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองต่อไป แต่ถ้าคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติเห็นว่าข้อกล่าวหาใดไม่มีมูล ให้ข้อกล่าวหาข้อนั้นเป็นอันตกไป

ในกรณีที่อัยการสูงสุดเห็นว่ารายงาน เอกสาร และความเห็นที่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติส่งให้ตามวรรคสี่ยังไม่สมบูรณ์พอที่จะดำเนินคดีได้ ให้อัยการสูงสุดแจ้งให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติทราบเพื่อดำเนินการต่อไป โดยให้ระบุข้อที่ไม่สมบูรณ์นั้นให้ครบถ้วนในคราวเดียวกัน ในกรณีนี้ ให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติและอัยการสูงสุดตั้งคณะทำงานขึ้นคณะหนึ่ง โดยมีผู้แทนจากแต่ละฝ่ายจำนวนเท่ากัน เพื่อดำเนินการรวบรวมพยานหลักฐานให้สมบูรณ์ แล้วส่งให้อัยการสูงสุดเพื่อฟ้องคดีต่อไป ในกรณีที่คณะทำงานดังกล่าวไม่อาจหาข้อยุติเกี่ยวกับการดำเนินการฟ้องคดีได้ ให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติมีอำนาจดำเนินการฟ้องคดีเองหรือแต่งตั้งทนายความให้ฟ้องคดีแทนก็ได้”

ดังนั้น ในกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติว่าข้อกล่าวหาใดมีมูล ประสานกรรมการจะต้องส่งรายงาน เอกสาร และความเห็นไปยังอัยการสูงสุด เพื่อดำเนินการฟ้องร้องต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองภายใน 14 วัน นับแต่มีมติดังได้กล่าวมาแล้วพนักงานอัยการสูงสุด เพราะหากคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติว่ามีมูล ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่ถูกกล่าวหาจะปฏิบัติหน้าที่ต่อไป ไม่ได้นับแต่วันที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติ จนกว่าศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะมีคำพิพากษา โดยเหตุนี้กฎหมายจึงกำหนดให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ต้องส่งเรื่องให้อัยการสูงสุดโดยเร็ว และเมื่อได้รับเรื่องจากคณะกรรมการ ป.ป.ช. แล้วพนักงานอัยการสูงสุดจะต้องดำเนินการ ดังต่อไปนี้

ก. หากเห็นด้วยกับความเห็นของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ก็ต้องยื่นคำฟ้องต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองต่อไป ทั้งนี้ภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ได้รับเรื่อง¹⁹

ข. หากยังไม่เห็นด้วยกับคณะกรรมการ ป.ป.ช. โดยอัยการสูงสุด มีความเห็นว่า เรื่องที่ส่งมานั้นยังมีข้อไม่สมบูรณ์ โดยต้องแจ้งข้อไม่สมบูรณ์นั้นไปยังคณะกรรมการ ป.ป.ช. ภายในกำหนด 30 วัน นับแต่วันที่ได้รับเรื่องจากคณะกรรมการ ป.ป.ช.²⁰

คณะกรรมการ ป.ป.ช. และอัยการสูงสุดต้องตั้งคณะทำงานขึ้นคณะหนึ่ง ภายใน 14 วัน นับแต่วันที่ได้รับแจ้งข้อไม่สมบูรณ์จากอัยการสูงสุด โดยคณะทำงานนี้ต้องมีผู้แทนของแต่ละฝ่ายจำนวนฝ่ายละเท่ากัน โดยให้สำนักงาน-คณะกรรมการ ป.ป.ช. ทำหน้าที่เป็นฝ่ายเลขานุการ²¹

คณะทำงานร่วมระหว่างคณะกรรมการ ป.ป.ช. และสำนักงาน-อัยการสูงสุด มีอำนาจหน้าที่พิจารณาพยานหลักฐานที่ไม่สมบูรณ์และรวบรวมพยานหลักฐานให้สมบูรณ์ เพื่อหาข้อมูลแล้วส่งให้อัยการสูงสุดฟ้องต่อไป เมื่อมีข้อยุติเป็นประการใดแล้ว อัยการสูงสุดก็จะดำเนินการฟ้องต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองต่อไปแต่กรณีที่คณะทำงานไม่อาจหาข้อยุติได้ภายในกำหนดเวลา 14 วัน นับแต่ตั้งคณะทำงาน คณะกรรมการ ป.ป.ช. ก็จะยื่นฟ้องคดีเอง หรือแต่งตั้งทนายดำเนินการแทน แต่ต้องฟ้องภายใน 14 วัน นับแต่วันครบกำหนด

อย่างไรก็ตาม ระยะเวลาดังกล่าวก็มีใช้อยู่ความ ซึ่งหากไม่ดำเนินการตามก็ไม่มีผลทำให้คดีอาญาระงับแต่อย่างใด แต่ถ้าหากฟ้องคดีเมื่อพ้นกำหนดอายุความฟ้องแล้ว ย่อมฟ้องไม่ได้เพราะคดีอาญาระงับไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (6) ดังนั้น ในการฟ้องดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่ง-

๕

¹⁹พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542, มาตรา 10 วรรคสอง.

²⁰เรื่องเดียวกัน, มาตรา 10 วรรคสาม.

²¹เรื่องเดียวกัน, มาตรา 11.

ทางการเมือง กฎหมายได้กำหนดให้พนักงานอัยการสูงสุด และคณะกรรมการ ป.ป.ช. เท่านั้น ที่มีอำนาจฟ้องคดีได้

(3) คณะกรรมการ ป.ป.ช. เห็นว่า ข้อกล่าวหาว่าไม่มีมูล ข้อกล่าวหาข้อนั้นเป็นอันตกไป²² และผู้เสียหายไม่สามารถยื่นคำร้องต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ให้ไต่สวนได้อีก เพราะเป็นการต้องห้ามตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มาตรา 44 ซึ่งบัญญัติว่า “ห้ามมิให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ดำเนินการไต่สวน ข้อเท็จจริงในกรณีดังต่อไปนี้

(1) เรื่องที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้ไต่สวนข้อเท็จจริงเสร็จแล้ว และไม่มีพยานหลักฐานใหม่อันเป็นสาระ สำคัญแก่การไต่สวน

(2) ผู้ถูกกล่าวหาเป็นบุคคลคนเดียวกับผู้ถูกกล่าวหาในเรื่องที่อยู่ระหว่างการไต่สวนข้อเท็จจริงและมูล กรณีแห่งการกล่าวหาเป็นเรื่องเดียวกัน”

จึงแสดงให้เห็นว่า หากเป็นกรณีที่มีพยานหลักฐานใหม่แล้ว ผู้เสียหายย่อมสามารถยื่นคำร้องต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ให้ทำการไต่สวนได้อีก อย่างไรก็ดี แม้จะไม่มีพยานหลักฐานใหม่ แต่คณะกรรมการ ป.ป.ช. เห็นว่าข้อกล่าวหาว่าไม่มีมูล ผู้เสียหายก็สามารถที่จะยื่นคำร้องต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาให้ตั้งผู้ไต่สวนอิสระไต่สวนได้²³

1.1.2 กรณีผู้ถูกกล่าวหาเป็นกรรมการ ป.ป.ช.

1) ผู้กล่าวหา

บุคคลที่กล่าวหา คือ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือสมาชิกของทั้งสองสภา โดยเข้าชื่อกันจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในห้าของสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภา ยื่นคำร้องต่อประธานวุฒิสภา กล่าวหาว่ากรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติผู้ใด

²²พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542, มาตรา 53.

²³รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550, มาตรา 275 วรรคสี่.

- (1) ร่ำรวยผิดปกติ
- (2) กระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่
- (3) กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ

โดยในคำร้องจะต้องระบุพฤติการณ์ที่กล่าวหา ว่ากรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติได้กระทำความผิดดังกล่าวตามข้อ 1 ถึงข้อ 3 ให้ชัดเจน จากนั้นให้ยื่นคำร้องต่อประธานวุฒิสภา และประธานวุฒิสภาก็จะส่งคำร้องไปยังศาลฎีกาแผนกผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเพื่อให้พิจารณาพิพากษาคดีต่อไป โดยเป็นไปตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ มาตรา 249 ซึ่งบัญญัติว่า “สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือสมาชิกของทั้งสองสภา มีจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในห้าของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภา มีสิทธิเข้าชื่อร้องขอต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองว่า กรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติผู้ใดร่ำรวยผิดปกติ กระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ

คำร้องขอตามวรรคหนึ่งต้องระบุพฤติการณ์ที่กล่าวหาว่าผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวกระทำการตามวรรคหนึ่งเป็นข้อ ๆ ให้ชัดเจน และให้ยื่นต่อประธานวุฒิสภา เมื่อประธานวุฒิสภาได้รับคำร้องแล้ว ให้ส่งคำร้องดังกล่าวไปยังศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเพื่อพิจารณาพิพากษา”

2) ผู้ทำการไต่สวน

เมื่อประธานวุฒิสภายื่นคำร้องต่อศาลฎีกาแผนกผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ศาลฎีกาแผนกผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองก็จะพิจารณาคัดเลือกองค์คณะผู้พิพากษาตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 13 ซึ่งบัญญัติว่า

“เมื่อมีการยื่นฟ้องคดีต่อศาล ให้ประธานศาลฎีกาเรียกประชุมใหญ่ ศาลฎีกาเลือกผู้พิพากษาในศาลฎีกาซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาศาลฎีกาหรือผู้พิพากษาอาวุโสในศาลฎีกาเป็นองค์คณะผู้พิพากษาเพื่อพิจารณาพิพากษาคดีดังกล่าวโดยเร็ว แต่ทั้งนี้ต้องไม่เกินสิบสี่วันนับแต่วันยื่นฟ้องคดี

ผู้พิพากษาคนใดประสงค์จะขอลอนตัวจากการได้รับเลือก ให้แถลงต่อที่ประชุมใหญ่ก่อนการลงคะแนน และให้ที่ประชุมใหญ่ลงมติว่าจะให้มีการลอนตัวหรือไม่ มติของที่ประชุมใหญ่ให้เป็นที่สุด

การเลือกองค์คณะผู้พิพากษาแต่ละคดีให้ใช้วิธีการลงคะแนนลับ ให้ผู้พิพากษาที่ได้รับคะแนนสูงสุดเรียงลงไปตามลำดับจนครบจำนวนเก้าคนเป็นผู้ได้รับเลือกเป็นองค์คณะผู้พิพากษาคดีนั้น แต่ทั้งนี้ จะมีผู้พิพากษาอาวุโสในศาลฎีกาเป็นผู้ได้รับเลือกเป็นองค์คณะผู้พิพากษาเกินกว่าจำนวนสามคนไม่ได้ ถ้ามีผู้ได้รับคะแนนเท่ากันในระดับใดอันเป็นเหตุให้มีผู้ได้รับเลือกเกินจำนวนดังกล่าว ให้ประธานศาลฎีกาจับสลากว่าผู้ใดเป็นผู้ได้รับเลือก

ผู้พิพากษาที่ได้รับเลือกเป็นองค์คณะผู้พิพากษามีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาคดีจนกว่าจะสิ้นสุดอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ และระหว่างการพิจารณาพิพากษาคดีนั้น ห้ามมิให้มีคำสั่งให้ผู้พิพากษานั้นไปทำงานที่อื่นนอกศาลฎีกา

การเปลี่ยนแปลงสถานะของผู้พิพากษาในศาลฎีกาที่ได้รับเลือกเป็นองค์คณะผู้พิพากษาไปเป็นผู้พิพากษาอาวุโสในศาลฎีกา ไม่กระทบกระเทือนถึงการที่ผู้นั้นจะปฏิบัติหน้าที่เป็นองค์คณะผู้พิพากษาต่อไป และมีให้นำความในวรรคสามมาใช้บังคับ”

จากนั้นองค์คณะผู้พิพากษาที่ได้รับเลือก จะทำการแต่งตั้งคณะกรรมการไต่สวนจำนวนไม่น้อยกว่า 5 คน โดยแต่งตั้งจากข้าราชการตุลาการระดับไม่ต่ำกว่าชั้น 6 อย่างน้อยหนึ่งคน และข้าราชการอัยการระดับไม่ต่ำกว่าชั้น 6 อย่างน้อยหนึ่งคน และที่เหลือให้พิจารณาแต่งตั้งตามความเหมาะสมแก่คดีจากบุคคลผู้มีสัญชาติไทยที่มีอายุไม่ต่ำกว่าสี่สิบห้าปีในวันแต่งตั้ง และต้องมีคุณสมบัติอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้

(1) รับราชการหรือเคยรับราชการในตำแหน่งไม่ต่ำกว่าระดับ 10

หรือเทียบเท่า

(2) เป็นหรือเคยเป็นผู้สอนกฎหมายในมหาวิทยาลัยไม่น้อยกว่าสิบปี

(3) เป็นผู้มีความรู้เชี่ยวชาญทางด้านการเงิน การบัญชี หรือวิชาชีพ
อื่นที่เกี่ยวข้องกับเรื่องในคดี โดยเคยปฏิบัติด้านดังกล่าวมาแล้วไม่น้อยกว่าสิบปี²⁴

3) กระบวนการไต่สวนข้อเท็จจริง

หลังจากที่องค์คณะผู้พิพากษาได้ทำการคัดเลือกคณะกรรมการ-
ไต่สวนแล้ว คณะกรรมการไต่สวนก็จะมีอำนาจหน้าที่ในการไต่สวนและวิธีการไต่สวน
เช่นเดียวกับคณะกรรมการ ป.ป.ช.²⁵ นอกจากนี้ ยังมีอำนาจออกคำสั่งให้กรรมการ-
ป.ป.ช. ผู้ถูกกล่าวหาแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินของตน คู่สมรส และบุตรที่ยัง
ไม่บรรลุนิติภาวะ เพื่อประกอบการไต่สวนตามรายการ วิธีการ และภายในระยะเวลาที่
คณะกรรมการไต่สวนกำหนด โดยต้องไม่น้อยกว่าสามสิบวัน แต่ไม่เกินหกสิบวัน”
ได้อีกด้วย²⁶

สำหรับเรื่องระยะเวลาในการทำการไต่สวนนั้น จะเป็นไปตาม
พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่ง-
ทางการเมือง พ.ศ. 2543 มาตรา 42 และมาตรา 43

มาตรา 42 บัญญัติว่า “คณะกรรมการไต่สวนต้องทำการไต่สวนและ
ทำความเข้าใจให้เสร็จสิ้นภายในเก้าสิบวันนับแต่วันได้รับแต่งตั้ง แต่องค์คณะผู้พิพากษา
อาจขยายระยะเวลาให้เท่าที่จำเป็นได้

ในกรณีที่คณะกรรมการไต่สวนมีมติว่าข้อกล่าวหาอันเป็นคดีอาญา
ต่อกรรมการ ป.ป.ช. นั้น มีมูล หรือมีมติว่ากรณีมีมูลน่าเชื่อว่ากรรมการ ป.ป.ช. ร่ำรวย

²⁴พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรง-
ตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542, มาตรา 38.

²⁵เรื่องเดียวกัน, มาตรา 37.

²⁶เรื่องเดียวกัน, มาตรา 41.

ผิดปกติ ให้คณะกรรมการไต่สวนส่งรายงานพร้อมทั้งเอกสารทั้งหมดที่มีอยู่ไปยัง
อัยการสูงสุด เพื่อดำเนินการฟ้องคดีต่อศาล

ให้อัยการสูงสุดฟ้องคดีตามความเห็นของคณะกรรมการไต่สวน
ภายในสามสิบวัน นับแต่วันได้รับเรื่องตามวรรคหนึ่ง

การยื่นฟ้องเมื่อล่วงพ้นระยะเวลาตามวรรคสาม ย่อมกระทำได้ ถ้าได้
ฟ้องภายในอายุความ

ให้นำบทบัญญัติในหมวด 2 และหมวด 3 มาใช้บังคับในการดำเนิน-
คดีตามหมวดนี้ด้วยโดยอนุโลม”

มาตรา 43 บัญญัติว่า “ในกรณีที่คณะกรรมการไต่สวนเห็นว่า
ข้อกล่าวหาไม่มีมูลให้คณะกรรมการไต่สวนส่งรายงานพร้อมทั้งเอกสารทั้งหมดที่มีอยู่
ไปยังองค์คณะผู้พิพากษาเพื่อดำเนินการต่อไป

หากองค์คณะผู้พิพากษาเห็นว่าพยานหลักฐานที่คณะกรรมการ-
ไต่สวนรวบรวมยังไม่เพียงพอที่จะมีคำสั่งในเรื่องนี้ อาจกำหนดให้คณะกรรมการ-
ไต่สวนรวบรวมพยานหลักฐานเพิ่มเติมภายในระยะเวลาอันสมควรก่อนมีคำสั่งก็ได้

หากองค์คณะผู้พิพากษาเห็นว่าข้อกล่าวหาไม่มีมูล ให้พิพากษา
ยกคำร้องขอ แต่หากองค์คณะผู้พิพากษาเห็นว่าข้อกล่าวหาไม่มีมูล ให้ส่งเรื่องไปยัง
อัยการสูงสุดเพื่อยื่นฟ้องต่อศาลและให้นำมาตรา 42 วรรคสามถึงวรรคห้า มาใช้บังคับ
โดยอนุโลม”

จึงเห็นได้ว่า คณะกรรมการไต่สวนต้องทำการไต่สวนและทำ
ความเห็นให้เสร็จสิ้นภายในเก้าสิบวัน นับแต่วันได้รับแต่งตั้ง แต่องค์คณะผู้พิพากษา
อาจขยายระยะเวลาให้เท่าที่จำเป็นได้ ในกรณีที่คณะกรรมการไต่สวนมีมติว่าข้อกล่าวหา
อันเป็นคดีอาญาต่อกรรมการ ป.ป.ช. นั้น มีมูล หรือมีมติว่ากรณีมีมูลน่าเชื่อว่ากรรมการ-
ป.ป.ช. ร่ำรวยผิดปกติ คณะกรรมการไต่สวนจะส่งรายงานพร้อมทั้งเอกสารทั้งหมดที่มี
อยู่ไปยังอัยการสูงสุด เพื่อดำเนินการฟ้องคดีต่อศาล แต่ถ้ามีมติว่าไม่มีมูล คณะกรรมการ
จะส่งสำนวนไต่สวนกลับคืนให้องค์คณะผู้พิพากษา โดยองค์คณะผู้พิพากษาอาจกระทำ
ดังต่อไปนี้

(1) ถ้าองค์คณะผู้พิพากษาเห็นว่าพยานหลักฐาน ที่คณะกรรมการไต่สวนรวบรวมยังไม่เพียงพอที่จะมีคำสั่ง ก็อาจกำหนดให้คณะกรรมการไต่สวนรวบรวมพยานหลักฐานเพิ่มเติมภายในระยะเวลาอันสมควรก่อนมีคำสั่งก็ได้

(2) ถ้าองค์คณะผู้พิพากษาเห็นว่าข้อกล่าวหาไม่มีมูลก็จะพิพากษาคำร้อง

(3) ถ้าองค์คณะผู้พิพากษาเห็นว่าข้อกล่าวหาไม่มีมูล ก็จะส่งเรื่องไปยังอัยการสูงสุดเพื่อยื่นฟ้องต่อศาล

ทั้งนี้ อัยการสูงสุดต้องฟ้องคดีตามความเห็นของคณะกรรมการไต่สวนภายในสามสิบวัน นับแต่วันได้รับเรื่อง แต่สามารถยื่นเมื่อล่วงเลยระยะเวลาดังกล่าวได้ ถ้ายังอยู่ภายในอายุความ

1.2 กระบวนการพิจารณาคดีในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

หลังจากมีการทำรัฐประหาร โดยคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ซึ่งมีบทบัญญัติจัดตั้งศาลฎีกาแผนกผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้ถูกยกเลิก แต่ตามประกาศคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ฉบับที่ 19 ลงวันที่ 22 กันยายน 2549 ได้กำหนดให้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มีผลใช้บังคับต่อไป อันเป็นผลให้ศาลฎีกาแผนกผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองยังคงฐานะอยู่ต่อไป

1.2.1 กฎหมายที่ใช้บังคับแก่กระบวนการพิจารณา

การดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 นั้น เป็นการพิจารณาคดีในระบบไต่สวนแตกต่างจากการพิจารณาคดีโดยทั่วไป เพื่อให้การดำเนินคดีในศาลฎีกา

แผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นไปโดยรวดเร็วและมีประสิทธิภาพตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย พระราชบัญญัติดังกล่าวจึงบัญญัติไว้ในมาตรา 18 วรรคแรก ให้ประธานศาลฎีกาโดยความเห็นชอบของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกามีอำนาจออกข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีเพื่อใช้แก่การปฏิบัติงานของศาล และเมื่อประกาศข้อกำหนดดังกล่าวในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้ ประธานศาลฎีกาจึงออกข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเมื่อวันที่ 20 มิถุนายน 2543 ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม 2543 เป็นต้นไป การดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจึงต้องเป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 และข้อกำหนดดังกล่าว ในกรณีที่กฎหมายทั้งสองฉบับมิได้กำหนดไว้มาตรา 18 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญดังกล่าวให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับ

สำหรับคดีอาญาและบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับสำหรับคดีกล่าวหาว่าร้ายวณ คุกคดีหรือเมื่อทรัพย์สิ้นเพิ่มขึ้น ผิดปกติโดยอนุโลม

1.2.2 บุคคลผู้นำคดีขึ้นสู่ศาล

การดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะมีลักษณะแตกต่างจากการดำเนินคดีทั่วไป ที่อนุญาตให้พนักงานอัยการและผู้เสียหายฟ้องคดีเองได้ แต่กฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้กำหนดบุคคลที่มีอำนาจฟ้องคดีไว้ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 23 ซึ่งได้แก่

1) อัยการสูงสุด

2) คณะกรรมการ ป.ป.ช. กล่าวคือ คณะกรรมการ ป.ป.ช. อาจฟ้องคดีต่อศาลเอง หรือแต่งตั้งทนายให้ฟ้องคดีแทนตนได้ กรณีที่คณะทำงานร่วมระหว่างคณะกรรมการ ป.ป.ช. และสำนักงานอัยการสูงสุดไม่อาจหาข้อยุติในเรื่องข้อไม่สมบูรณ์ของพยานหลักฐานได้

1.2.3 บุคคลผู้อยู่ในอำนาจของศาล

ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เป็นศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและบุคคลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้แก่

1) ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ได้แก่ นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือข้าราชการทางการเมืองอาช ในกรณีกล่าวหาว่าฉ้อราษฎร์บังหลวง กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญา หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่น นอกจากนี้ กรรมการ ป.ป.ช. ก็อาจถูกดำเนินคดีได้เช่นเดียวกันหากประธานวุฒิสภาส่งคำร้องให้ศาลพิจารณาพิพากษา นอกจากนี้ผู้บริหารท้องถิ่นและสมาชิกสภาท้องถิ่น รวมทั้งผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองดังกล่าวข้างต้นจะต้องตกอยู่ในอำนาจของศาลดังกล่าวในการพิจารณาคดีที่ร้องขอให้ทรัพย์สินที่เพิ่มขึ้นผิดปกติตกเป็นของแผ่นดินด้วย

2) บุคคลที่เป็นตัวการ ผู้ใช้ ผู้สนับสนุน ในการกระทำความผิดดังกล่าว ซึ่งสามารถแยกได้ออกเป็น 2 กรณี ได้แก่

(1) ในกรณีที่นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือข้าราชการการเมืองอื่นนั้นกระทำความผิดในฐานะตัวการ ผู้ใช้ ผู้สนับสนุน และ

(2) หมายความว่ารวมถึง บุคคลอื่น ซึ่งอาจเป็นข้าราชการทั่วไปที่มีได้มีตำแหน่งตามที่กำหนด หรือเอกชนทั่วไปร่วมกระทำความผิดหรือมีส่วนร่วมกระทำในฐานะที่เป็นตัวการ ผู้ใช้ ผู้สนับสนุนในการกระทำความผิดตามข้อกล่าวหาว่าฉ้อราษฎร์บังหลวง กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญา หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่นด้วย

1.2.4 ประเภทคดีที่อยู่ในอำนาจของศาล

คดีที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง รัฐธรรมนูญ มาตรา 275 วรรคหนึ่ง และวรรคสอง ซึ่งบัญญัติว่า

“ในกรณีที่นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือข้าราชการการเมืองอื่น ถูกกล่าวหาว่าร้ายรอยผิดปกติ กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญา หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่น ให้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง มีอำนาจพิจารณาพิพากษา

บทบัญญัติวรรคหนึ่งให้ใช้บังคับกับกรณีที่บุคคลดังกล่าวหรือบุคคลอื่นเป็นตัวการ ผู้ใช้ หรือผู้สนับสนุน รวมทั้งผู้ให้ ผู้ขอให้ หรือรับว่าจะให้ทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดแก่บุคคลตามวรรคหนึ่ง เพื่อจูงใจให้กระทำการ ไม่กระทำการ หรือประวิงการกระทำอันมิชอบด้วยหน้าที่ด้วย”

ดังนั้น ลักษณะคดีที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองไว้ จึงอาจแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ

- 1) การดำเนินคดีอาญา
- 2) การดำเนินคดีต่อกรรมการ ป.ป.ช.
- 3) การดำเนินคดีร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน

การดำเนินคดีตามข้อ 1 เป็นคดีอาญา การดำเนินคดีตามข้อ 3 เป็นคดีแพ่ง ส่วนการดำเนินคดีตามข้อ 2 เป็นการดำเนินคดีอาญาหรือคดีแพ่งสุดแต่จะกล่าวหา

1) การดำเนินคดีอาญา คดีอาญาที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตามบทบัญญัติดังกล่าว อาจแบ่งออกได้เป็น

- (1) ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญา
- (2) ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่น

(3) ความผิดฐานเป็นตัวการ ผู้ใช้ หรือผู้สนับสนุนในการกระทำ ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญา หรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่น

สำหรับการร่ำรวยผิดปกติที่บัญญัติอยู่ในมาตรา 9 (1) ด้วยนั้นเป็นคดีแพ่งมิใช่คดีอาญา ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 33 และ มาตรา 35 ในหมวด 3 ที่ว่าด้วยการดำเนินคดีร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน ได้ระบุงการร่ำรวยผิดปกติไว้เป็นต่างหากจากการมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติตามมาตรา 9 (4)²⁷

2) การดำเนินคดีต่อกรรมการ ป.ป.ช.

การดำเนินคดีต่อกรรมการ ป.ป.ช. ที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เป็นกรณีตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 9 (3) ซึ่งบัญญัติว่า “คดีซึ่งประธานวุฒิสภาส่งคำร้องให้ศาลพิจารณาพิพากษาข้อกล่าวหาว่ากรรมการ ป.ป.ช. ร่ำรวยผิดปกติ กระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ”

คดีที่ประธานวุฒิสภาส่งคำร้องมายังศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นการกล่าวหากรรมการ ป.ป.ช. กระทำผิดเป็นคดีอาญา หรือคดีแพ่งเช่นเดียวกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามมาตรา 9 (1) ดังที่กล่าวไปแล้วได้แก่ คดีที่มีข้อกล่าวหาว่า

- (1) กรรมการ ป.ป.ช. ร่ำรวยผิดปกติ
- (2) กรรมการ ป.ป.ช. กระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่
- (3) กรรมการ ป.ป.ช. กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ

²⁷ วรชัย กัจฉพันธุ์, เรื่องเดิม, หน้า 43-44.

3) การดำเนินคดีร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน

การดำเนินคดีด้วยการร้องขอให้ทรัพย์สินของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตกเป็นของแผ่นดินที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง การที่จะถือว่าทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติที่จะถูกดำเนินคดีตามมาตรา 38 เพื่อให้ทรัพย์สินที่เพิ่มขึ้นผิดปกตินั้นตกเป็นของแผ่นดินมีได้ 2 กรณี คือ

(1) ทรัพย์สินหรือหนี้สินในบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินที่ได้ยื่นเมื่อพ้นจากตำแหน่งมีการเปลี่ยนแปลงไปจากที่ได้ยื่นเมื่อเข้ารับตำแหน่งในลักษณะที่ทรัพย์สินเพิ่มขึ้นปกติ

(2) ทรัพย์สินหรือหนี้สินในบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินที่ได้ยื่นเมื่อพ้นตำแหน่งมีการเปลี่ยนแปลงไปจากที่ได้ยื่นเมื่อเข้ารับตำแหน่งในลักษณะที่หนี้สินลดลงผิดปกติ

1.2.5 องค์คณะผู้พิพากษาในศาล

การดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองต้องกระทำโดยผู้พิพากษาในศาลฎีกา ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 โดยผู้พิพากษาที่มีส่วนเกี่ยวข้องในคดีดังกล่าวแยกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1) ผู้พิพากษาประจำแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในศาลฎีกา

ประธานศาลฎีกาจะเป็นผู้แต่งตั้ง โดยคัดเลือกจากผู้พิพากษาศาลฎีกา หรือผู้พิพากษาอาวุโสในศาลฎีกาจำนวนตามที่เห็นสมควรมาเป็นผู้พิพากษาประจำแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในศาลฎีกา²⁸ ทั้งนี้ ก็เพื่อปฏิบัติงานที่จำเป็นในระหว่างที่ยังไม่มีองค์คณะผู้พิพากษา กล่าวคือระหว่างที่ยังไม่มีคดีขึ้นพิจารณานั้นเอง

²⁸ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542, มาตรา 8.

ผู้พิพากษาประจำแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะปฏิบัติหน้าที่ประจำแผนกดังกล่าวอยู่ตลอดเวลา แม้จะยังไม่มีคดีขึ้นมาสู่ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองก็ตาม เมื่อมีคดีขึ้นมาสู่ศาล ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาอาจเลือกผู้พิพากษาประจำแผนกดังกล่าว เป็นองค์คณะผู้พิพากษาในการพิจารณาพิพากษาคดีได้

2) องค์คณะผู้พิพากษา

คดีที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นคดีสำคัญ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 13 บัญญัติว่า “เมื่อมีการยื่นฟ้องคดีต่อศาล ให้ประธานศาลฎีกาเรียกประชุมใหญ่ศาลฎีกาเลือกผู้พิพากษาในศาลฎีกาซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาศาลฎีกา หรือผู้พิพากษาอาวุโสในศาลฎีกาเป็นองค์คณะผู้พิพากษาเพื่อพิจารณาพิพากษาคดีดังกล่าวโดยเร็ว แต่ทั้งนี้ ต้องไม่เกินสิบสี่วันนับแต่วันยื่นฟ้องคดี

ผู้พิพากษาคนใดประสงค์จะขอถอนตัวจากการได้รับเลือก ให้แสดงต่อที่ประชุมใหญ่ก่อนการลงคะแนน และให้ที่ประชุมใหญ่ลงมติว่าจะให้มีการถอนตัวหรือไม่ มติของที่ประชุมใหญ่ให้เป็นที่สุด

การเลือกองค์คณะผู้พิพากษาแต่ละคดีให้ใช้วิธีการลงคะแนนลับ ให้ผู้พิพากษาที่ได้รับคะแนนสูงสุดเรียงลงไปตามลำดับ จนครบจำนวนเก้าคนเป็นผู้ได้รับเลือกเป็นองค์คณะผู้พิพากษาคดีนั้น แต่ทั้งนี้ จะมีผู้พิพากษาอาวุโสในศาลฎีกาเป็นผู้ได้รับเลือกเป็นองค์คณะผู้พิพากษาเกินกว่าจำนวนสามคนไม่ได้ ถ้ามีผู้ได้รับคะแนนเท่ากันในระดับใดอันเป็นเหตุให้มีผู้ได้รับเลือกเกินจำนวนดังกล่าว ให้ประธานศาลฎีกาจับสลากว่าผู้ใดเป็นผู้ได้รับเลือก

ผู้พิพากษาที่ได้รับเลือกเป็นองค์คณะผู้พิพากษามีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาคดีจนกว่าจะสิ้นสุดอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ และระหว่างการพิจารณาพิพากษาคดีนั้น ห้ามมิให้มิคำสั่งให้ผู้พิพากษานั้นไปทำงานที่อื่นนอกศาลฎีกา

การเปลี่ยนแปลงสถานะของผู้พิพากษาในศาลฎีกาที่ได้รับเลือกเป็น
องค์คณะผู้พิพากษาไปเป็นผู้พิพากษาอาวุโสในศาลฎีกา ไม่กระทบกระเทือนถึงการที่
ผู้นั้นจะปฏิบัติหน้าที่เป็นองค์คณะผู้พิพากษาต่อไป และมีให้นำความในวรรคสามมาใช้
บังคับ”

จึงเห็นได้ว่า องค์คณะผู้พิพากษาที่ตัดสินคดีในแต่ละคดีนั้น จะมา
จากการคัดเลือกของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา โดยประธานศาลฎีกาเลือกผู้พิพากษาใน
ศาลฎีกา ซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาศาลฎีกาจำนวน 9 คน เป็นองค์คณะ-
ผู้พิพากษา เพื่อพิจารณาคดีเป็นรายคดีโดยเร็วเมื่อมีการยื่นฟ้องคดี ทั้งนี้ ให้ที่ประชุมใหญ่
เลือกองค์คณะผู้พิพากษา ภายในเวลาไม่เกิน 14 วัน นับแต่วันยื่นฟ้องคดี

3) ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวน²⁹

การพิจารณาพิพากษาคดีจำเป็นจะต้องมีผู้พิพากษาคณหนึ่งเป็น
เจ้าของสำนวนเพื่อดูแลรับผิดชอบสำนวนคดีที่ตนเป็นองค์คณะให้ดำเนินไปโดย
เรียบร้อย โดยให้องค์คณะผู้พิพากษาเลือกผู้พิพากษาคณหนึ่งในจำนวนเก้าคนเป็น
ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวน³⁰ สำหรับวิธีการเลือกผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนนั้น ก็จะใช้
วิธีการลงคะแนนลับ ซึ่งหากมีคนที่คะแนนเท่ากัน ก็จะต้องนำผู้ที่มิคะแนนเสียงเท่ากัน
มาลงคะแนนลับเลือกอีกจนกว่าจะได้ตัวผู้ที่มีคะแนนสูงสุดแต่เพียงผู้เดียวเพื่อให้มาเป็น
เจ้าของสำนวน โดยการเลือกผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนนั้นจะทำให้เสร็จในวันที่มี
การเลือกองค์คณะผู้พิพากษาหรือกระทำในวันอื่นก็ได้

²⁹ไพโรจน์ วายุภาพ, วิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง
(ปทุมธานี: สำนักพิมพ์พรรัตน์, 2543), หน้า 32-33.

³⁰พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรง-
ตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542, มาตรา 17.

1.2.6 ขั้นตอนการดำเนินคดีในศาล

การฟ้องคดีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองไม่ว่าโดยอัยการสูงสุดหรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. ก็ตามกฎหมายได้กำหนดให้ศาลไม่ต้องทำการไต่สวนมูลฟ้องก่อน กล่าวคือศาลสามารถมีคำสั่งประทับฟ้องได้โดยตรงเลย³¹

เมื่อศาลมีคำสั่งประทับฟ้องแล้ว ศาลจะส่งสำเนาฟ้องแก่จำเลย และนัดคู่ความมาศาลในวันพิจารณาครั้งแรก โดยในวันพิจารณาครั้งแรก เมื่อจำเลยมาอยู่ต่อหน้าศาล และศาลเชื่อว่าเป็นจำเลยจริง ให้ศาลอ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟัง และให้ถามจำเลยว่าได้กระทำความผิดจริงหรือไม่ จะให้การต่อสู้อย่างไร ทำให้การของจำเลยให้ศาลจัดบันทึกเอาไว้ หากจำเลยไม่ให้การก็ให้บันทึกไว้ และให้ศาลกำหนดวันนัดตรวจพยานหลักฐาน โดยให้โจทก์และจำเลยทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 14 วัน³²

โจทก์จำเลยจะต้องยื่นบัญชีระบุพยานต่อศาลพร้อมสำเนาก่อนวันพิจารณาตรวจพยานหลักฐานไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน หากล่วงพ้นระยะเวลาดังกล่าวจะยื่นได้ก็ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากองค์คณะผู้พิพากษา เมื่อสามารถแสดงเหตุสมควรว่าไม่สามารถทราบถึงพยานหลักฐานนั้น หรือเป็นกรณีจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม หรือเพื่อให้โอกาสแก่จำเลยในการต่อสู้คดี³³

ในวันตรวจพยานหลักฐานหากโจทก์หรือจำเลยไม่ได้ทำการไต่แย้งพยานหลักฐานใด องค์คณะผู้พิพากษาจะรับฟังพยานหลักฐานนั้นเลยโดยไม่ต้องทำการไต่สวนเลยก็ได้³⁴

การพิจารณาคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 277 ได้กำหนดให้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองใช้ระบบไต่สวนและยึดสำนวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็น

³¹ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง, มาตรา 25 วรรคหนึ่ง.

³² เรื่องเดียวกัน, มาตรา 27.

³³ เรื่องเดียวกัน, มาตรา 28.

³⁴ เรื่องเดียวกัน, มาตรา 29 วรรคสอง.

หลัก อันสอดคล้องกับพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 25 วรรคสอง ซึ่งบัญญัติไว้ในทำนองเดียวกัน

ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 277 บัญญัติว่า “ในการพิจารณาคดี ให้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองยึดสำนวนของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ หรือของผู้ไต่สวนอิสระ แล้วแต่กรณี เป็นหลักในการพิจารณา และอาจไต่สวนหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ตามที่เห็นสมควร

วิธีพิจารณาคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองให้เป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และให้นำบทบัญญัติมาตรา 213 มาใช้บังคับกับการปฏิบัติหน้าที่ของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองด้วยโดยอนุโลม

บทบัญญัติว่าด้วยความคุ้มกันของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภามาตรา 131 มิให้นำมาใช้บังคับกับการพิจารณาคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง”

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 25 วรรคสอง บัญญัติว่า “ในวันขึ้นฟ้อง ให้โจทก์ส่งสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ต่อศาล เพื่อใช้เป็นหลักในการพิจารณาและรวมไว้ในสำนวน และศาลอาจไต่สวนหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ตามที่เห็นสมควร”

จากมาตราดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การพิจารณาคดีอาญาในศาลฎีกาแผนกผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นระบบไต่สวน โดยองค์คณะผู้พิพากษาจะเป็นผู้ที่ตามพยานบุคคลเอง แล้วจึงให้โจทก์และจำเลยถามเพิ่มเติมต่อไป

การพิจารณาคดีของศาลต้องทำการไต่สวนพยานต่อเนื่องติดต่อกันไปทุกวัน เว้นแต่มีเหตุสุดวิสัยหรือเหตุจำเป็นอันมิอาจหลีกเลี่ยงได้³⁵ เพื่อความรวดเร็วในการพิจารณาและตัดสินคดี นอกจากนี้ เพื่อให้ปราศจากการแทรกแซงจากฝ่ายการเมืองและเพื่อความเป็นอิสระในการพิจารณาคัดสินคดีขององค์กรดังกล่าวอย่างแท้จริง ในระหว่างการพิจารณาพิพากษาคดี จึงห้ามมิให้มีคำสั่งให้ผู้พิพากษาผู้นั้นไปทำงานที่อื่นนอกจากศาลฎีกา³⁶

สำหรับการพิพากษาคดีของศาลภายหลังจากที่ศาลได้ทำการไต่สวนเสร็จสิ้นแล้ว หรือเรียกว่า “เสร็จสิ้นการพิจารณาคดีแล้ว” ผู้พิพากษาทุกคนในองค์กรนั้นจะต้องทำความเห็นเป็นหนังสือพร้อมทั้งแถลงด้วยวาจาต่อที่ประชุมก่อนการลงมติ³⁷ ซึ่งองค์กรดังกล่าวจะนัดประชุมเพื่อลงมติดัดสินจำเลยโดยถือเสียงข้างมาก คำพิพากษาของศาลให้เปิดเผยโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา สำหรับความเห็นในการวินิจฉัยของผู้พิพากษาในองค์กรแต่ละท่านให้เปิดเผยตามวิธีการที่ประธานศาลฎีกากำหนด³⁸

1.2.7 ผลของคำพิพากษาของศาล

สำหรับในเรื่องของผลคำพิพากษาจะเป็นที่สุดหรือไม่นั้น ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 278 วรรคสองถึงวรรคสี่ บัญญัติไว้ว่า

“คำสั่งและคำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองให้เปิดเผยและเป็นที่สุด เว้นแต่เป็นกรณีตามวรรคสาม

ในกรณีที่ผู้ต้องคำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีพยานหลักฐานใหม่ ซึ่งอาจทำให้ข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไปใน

³⁵ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542, มาตรา 19.

³⁶ เรื่องเดียวกัน, มาตรา 13 วรรคท้าย.

³⁷ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550, มาตรา 278 วรรคหนึ่ง.

³⁸ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542, มาตรา 20.

สาระสำคัญ อาจยื่นอุทธรณ์ต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ มีคำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้

หลักเกณฑ์การยื่นอุทธรณ์และการพิจารณาวินิจฉัยของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา ให้เป็นไปตามระเบียบที่ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกากำหนด”

ดังนั้น โดยหลักแล้ว คำสั่งและคำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะเป็นที่สุด คู่ความไม่สามารถอุทธรณ์ได้ แต่ในกรณี ที่ผู้ต้องคำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมี พยานหลักฐานใหม่ ซึ่งอาจทำให้ข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ อาจยื่น อุทธรณ์ต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาได้ โดยต้องยื่นภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ มี คำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

ตามระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์การอุทธรณ์ คำพิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในกรณีมี พยานหลักฐานใหม่ซึ่งอาจทำให้ข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ พ.ศ. 2551 ข้อ 3 วรรคสี่ ได้ให้คำนิยาม คำว่า “พยานหลักฐานใหม่” ไว้ว่า “พยานหลักฐานใหม่ หมายความว่า พยานหลักฐานที่ยังไม่เคยปรากฏอยู่ในสำนวนคดีที่ผู้ต้องคำพิพากษาได้ ยื่นอุทธรณ์ตามระเบียบนี้ แต่ทั้งนี้พยานหลักฐานใหม่น้อยไม่รวมถึงการกลับคำให้การ ของพยานในคดี” และได้กำหนดหลักเกณฑ์ของพยานหลักฐานใหม่ไว้ใน ข้อ 4 ซึ่ง กำหนดว่า “พยานหลักฐานใหม่ที่จะยกขึ้นอุทธรณ์ต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกานั้นจะต้อง เป็นพยานหลักฐานที่สำคัญและผู้ต้องคำพิพากษาไม่รู้หรือไม่มีเหตุอันควรรู้ว่าพยาน-หลักฐานดังกล่าวมีอยู่และจะต้องนำมาแสดงเพื่อประโยชน์ของตน ทั้งหากรับฟัง พยานหลักฐานใหม่เช่นนั้นแล้วจะทำให้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่ง-ทางการเมืองพิพากษายกฟ้องหรือยกคำร้องได้”

ดังนั้น พยานหลักฐานใหม่ที่จะทำให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง มีสิทธิอุทธรณ์ได้ จึงหมายถึงพยานหลักฐานที่ยังไม่เคยปรากฏอยู่ในสำนวนคดีที่ผู้ต้อง-คำพิพากษาได้ยื่นอุทธรณ์ และจะต้องเป็นพยานหลักฐานที่สำคัญ โดยผู้ต้องคำพิพากษา ไม่รู้หรือไม่มีเหตุอันควรรู้ว่าพยานหลักฐานดังกล่าวนั้นมีอยู่ และจะต้องนำมาแสดงเพื่อ

ประโยชน์ของตน ทั้งนี้ หากรับฟังพยานหลักฐานใหม่เช่นนั้นแล้วจะทำให้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองพิพากษายกฟ้องหรือยกคำร้องได้

1.3 การคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาและจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเปรียบเทียบกับสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาและจำเลยในคดีอาญาปกติ

1.3.1 สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาโดยเร็ว

ในคดีอาญานั้น ผู้ถูกกล่าวหาที่มีสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาโดยรวดเร็ว กล่าวคือ หลักการดำเนินคดีโดยรวดเร็ว นั้นไม่ได้หมายความว่าเฉพาะในชั้นการพิจารณาคดีเท่านั้น แต่ยังหมายความว่ารวมถึงในขั้นตอนการสอบสวนที่จะต้องกระทำโดยรวดเร็วด้วย เพราะการให้ความยุติธรรมที่มีความล่าช้า มีความหมายเช่นเดียวกับการปฏิเสธความยุติธรรม ดังนั้น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 40 ซึ่งบัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ดังต่อไปนี้ . . .

(3) บุคคลย่อมมีสิทธิที่จะให้คดีของตนได้รับการพิจารณาอย่างถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม

(4) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา โจทก์ จำเลย กู้กรณี ผู้มีส่วนได้เสีย หรือพยานในคดี มีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งสิทธิในการได้รับการสอบสวนอย่างถูกต้อง รวดเร็ว เป็นธรรม และการไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง”

ในการไต่สวนพยานหลักฐานคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองย่อมมีผลกระทบต่าง ๆ ต่อการปฏิบัติหน้าที่ของจำเลยในกรณีที่ผู้ต้องหาถูกดำเนินคดี ในขณะที่ดำรงตำแหน่งอยู่ ซึ่งจะมีผลให้ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ดังกล่าวมาแล้ว ดังนั้น การดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาลฎีกาแผนกฏีกาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจึงต้องทำโดยรวดเร็ว

โดยเหตุนี้กฎหมายจึงกำหนดให้ศาลต้องดำเนินการพิจารณา
ได้สวนพยานหลักฐานต่อเนื่องติดต่อกันไปทุกวันทำการจนกว่าจะเสร็จการพิจารณา
เว้นแต่จะมีเหตุสุดวิสัย หรือเหตุจำเป็นอื่นอันมิอาจก้ามล่วงได้³⁹

ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้น ในเรื่องสิทธิที่จะได้รับ
การสอบสวนและพิจารณาคดีโดยรวดเร็ว ได้บัญญัติอยู่ใน มาตรา 8 (1) ว่า “นับแต่เวลาที่
ยื่นฟ้องแล้ว จำเลยมีสิทธิดังต่อไปนี้ . . .

(1) ได้รับการพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม . . .”

และได้ปรากฏอยู่ในบทบัญญัติในเรื่องการสอบสวน มาตรา 130
ซึ่งบัญญัติว่า “ให้เริ่มการสอบสวนโดยมิชักช้า จะทำการในที่ไหนใดเวลาใด แล้วแต่
จะเห็นสมควร โดยผู้ต้องหาไม่จำเป็นต้องอยู่ด้วย”

สำหรับในชั้นของคณะกรรมการ ป.ป.ช. นั้น แม้ตามระเบียบ
คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ว่าด้วยการปฏิบัติหน้าที่ของ
คณะอนุกรรมการได้สวน พ.ศ. 2547 จะได้กำหนดให้คณะกรรมการได้สวนกำหนด
แนวทางการได้สวนและดำเนินการได้สวนโดยรวดเร็วและเป็นธรรมที่สุด แต่ในปฏิบัติ
ก็ยังคงเกิดปัญหาเพราะระยะเวลาที่ยังไม่มีการกำหนดไว้นั่นเอง อันแตกต่างจากกรณี
ที่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติตกเป็นผู้ถูกกล่าวหาเสียเองที่
ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่ง-
ทางการเมือง พ.ศ. 2542 ที่มีระยะเวลากำหนดไว้ ข้อกล่าวหาเหล่านั้นได้รับการได้สวน
โดยเร็ว

ในชั้นสอบสวนของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริต-
แห่งชาติจึงไม่มีการคุ้มครองสิทธิของจำเลยที่จะได้รับการพิจารณาคดีที่รวดเร็ว
อย่างเพียงพอ ส่งผลให้ผู้ถูกกล่าวหาต้องอยู่ในชั้นสอบสวนของคณะกรรมการป้องกัน-
การทุจริตแห่งชาตินานเกินสมควร อีกทั้งยังส่งผลกระทบต่อสิทธิของผู้ต้องหาในด้าน
ต่าง ๆ อีกด้วย ซึ่งจะวิเคราะห์ต่อไป

³⁹พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปราม-
การทุจริต พ.ศ. 2542, มาตรา 19.

1.3.2 สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาที่อิสระ เป็นกลาง และเป็นธรรม

ตามหลักสากลนั้น เพื่อคุ้มครองสิทธิของจำเลยที่จะได้รับการพิจารณาคดีที่เป็นธรรม จึงได้เกิดหลักการแบ่งแยกอำนาจ หรือที่เรียกว่า การถ่วงดุลอำนาจ กล่าวคือ แต่ละอำนาจต้องสามารถตรวจสอบ ถ่วงดุล ยับยั้งกันได้ จะไม่มีบุคคลใดบุคคลหนึ่งมีอำนาจแต่เพียงผู้เดียว ดังนั้น ในกระบวนการยุติธรรมในชั้นต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น การสืบสวน สอบสวน พิจารณา พิพากษา จึงต้องมีการถ่วงดุลดุลพินิจของเจ้าหน้าที่รัฐ เพื่อคานอำนาจซึ่งกันและกัน ก่อให้เกิดความเป็นธรรมกับทุก ๆ ฝ่าย โดยเฉพาะ ผู้กล่าวหา หรือจำเลยที่ย่อมได้รับผลกระทบต่อสิทธิมากที่สุด ในระหว่างขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ดังจะเห็นได้จากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 40 ซึ่งบัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ดังต่อไปนี้ . . .

(3) บุคคลย่อมมีสิทธิที่จะให้คดีของตนได้รับการพิจารณาอย่างถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม

(4) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา โจทก์ จำเลย คู่กรณี ผู้มีส่วนได้เสีย หรือพยาน ในคดี มีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งสิทธิในการได้รับการสอบสวนอย่างถูกต้อง รวดเร็ว เป็นธรรม และการไม่ให้ ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง”

ในคดีอาญาปกติ จะมีการถ่วงดุลดุลพินิจของผู้พิพากษา โดยจำเลยสามารถยื่นคำร้องคัดค้านเพื่อขอเปลี่ยนตัวผู้พิพากษาได้ นอกจากนี้ เมื่อศาลมีคำพิพากษาแล้ว จำเลยยังสามารถอุทธรณ์คำพิพากษาเพื่อตรวจสอบดุลพินิจของผู้พิพากษาที่พิจารณาอีกชั้นหนึ่งได้อีกด้วย

ในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีบทบัญญัติเพื่อคุ้มครองสิทธิของจำเลย โดยตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 ได้กำหนดให้มีองค์คณะผู้พิพากษา ในการพิจารณาพิพากษาคดีจำนวน 9 คน โดยในทุกครั้งที่มีการพิจารณาคดีจะต้องมี องค์คณะผู้พิพากษารอบทั้ง 9 คนนี้ และระหว่างการพิจารณาพิพากษาคดีนั้น ผู้พิพากษาผู้นั้นจะไปทำงานที่อื่นนอกศาลฎีกาไม่ได้ ทั้งนี้ ก็เพื่อเป็นหลักประกันความเป็นอิสระของผู้พิพากษานั้นเอง

อย่างไรก็ดี การประกันสิทธินี้ของจำเลยอย่างมีประสิทธิภาพ การใช้ดุลพินิจของผู้พิพากษาจำเป็นต้องมีการถ่วงดุล โดยไม่รวบอำนาจทั้งหมดไว้ที่บุคคลเพียงคนเดียว เมื่อพิจารณาตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 พบว่า ยังไม่มีการถ่วงดุลอำนาจผู้พิพากษาที่เพียงพอ ซึ่งหากนำมาเทียบก็สามรถเทียบเคียงได้กับการไต่สวนมูลฟ้องในคดีอาญาปกติที่มีการรวบอำนาจไว้ที่ผู้พิพากษาคนเดียว ซึ่งจะได้อธิบายต่อไป

1.3.3 สิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์

สิทธินี้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญที่รับรองและคุ้มครองไว้ในรัฐธรรมนูญมาตรา 39 ซึ่งบัญญัติว่า “ในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด”

ในการดำเนินคดีอาญาปกตินั้น เนื่องจากจำเลยมีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ ดังนั้น หน้าที่การพิสูจน์จึงตกอยู่ที่โจทก์ที่จะต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นให้ได้ว่าจำเลยได้กระทำความผิดขึ้น มิฉะนั้น ศาลจะลงโทษจำเลยไม่ได้ เพราะถือว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ ตามมาตรา 185 “ถ้าศาลเห็นว่าจำเลยมิได้กระทำความผิดก็ดี การกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิดก็ดี คดีขาดอายุความแล้วก็ดี มีเหตุตามกฎหมายที่จำเลยไม่ควรต้องรับโทษก็ดี ให้ศาลยกฟ้อง โจทก์ปล่อยจำเลยไป แต่ศาลจะสั่งขังจำเลยไว้หรือปล่อยชั่วคราวระหว่างคดียังไม่ถึงที่สุดก็ได้” และมาตรา 227 วรรคแรกว่า “ให้ศาลใช้ดุลพินิจวินิจฉัยขังนักโทษอันตรายทั้งปวง อย่าพิพากษาลงโทษจนกว่าจะแน่ใจว่ามีการกระทำความผิดจริงและจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดนั้น”

สำหรับการดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้น เนื่องจากในการดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ศาลจะใช้ระบบการไต่สวนเต็มรูปแบบ โดยศาลจะต้องยึดสำนวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือผู้ไต่สวนอิสระ ที่ได้ไต่สวนว่าข้อกล่าวหาอันมีมูลในขั้นตอนก่อนฟ้องมาเป็นหลักในการพิจารณาพิพากษาคดี อันเป็นไปตามรัฐธรรมนูญมาตรา 277 ซึ่งบัญญัติว่า “ในการพิจารณาคดีให้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองยึดสำนวนของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติหรือของผู้ไต่สวนอิสระแล้วแต่กรณีเป็นหลักในการพิจารณา และอาจไต่สวนหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐาน

เพิ่มเติมได้ตามที่เห็นสมควร” ดังนั้น ในการพิจารณาคดีหากจำเลยไม่ได้แย้งพยานหลักฐานใด ศาลจะถือว่าจำเลยยอมรับในยานหลักฐานนั้น แม้จำเลยจะไม่ยอมให้การ ศาลก็ไม่สามารถถือว่าจำเลยปฏิเสธและเป็นผู้บริสุทธิ์เพราะศาลจะต้องยึดสำนวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือผู้ไต่สวนอิสระที่ชี้มูลว่า จำเลยกระทำความผิดเป็นหลัก ดังนั้น เมื่อจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองไม่มีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ หากจำเลยไม่ยอมให้การแล้ว ศาลก็ย่อมสามารถที่จะพิพากษาลงโทษจำเลยไปได้เลย

1.3.4 สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีต่อหน้า

หมายความว่า ในการพิจารณาคดีนั้น จำเลยต้องมีส่วนร่วมรับรู้กระบวนการพิจารณาคดีในศาล เนื่องจากการพิจารณาคดีในศาลนั้นมีความเกี่ยวข้องกับความจริงของจำเลย จำเลยจึงมีสิทธิที่จะอยู่ร่วมด้วยในการพิจารณาคดี และซักถามพยานที่เป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง การพิจารณาคดีลับหลังจำเลย โดยหลักแล้วย่อมไม่สามารถไต่สวนจำเลยได้

ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ก็ได้มีการบัญญัติรับรองสิทธิตรงนี้ของจำเลยเอาไว้ ดังจะเห็นได้จาก มาตรา 172 วรรคแรก ที่บัญญัติว่า “การพิจารณาและสืบพยานในศาล ให้ทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย เว้นแต่บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น” ดังนั้น โดยหลักแล้วหากจำเลยไม่มาศาล ศาลจะทำการพิจารณาคดีต่อไปไม่ได้ จะต้องเลื่อนคดีออกไป หรือจำหน่ายคดีชั่วคราว เพื่อให้จำเลยมาศาลหรือเพื่อให้สามารถจับตัวจำเลยมาศาลให้ได้เสียก่อน

แต่ในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้น เนื่องจากใช้ระบบไต่สวนที่ถือว่าเป็นหน้าที่ของรัฐในการแสวงหาข้อเท็จจริง รัฐจะต้องให้ความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่ายอยู่แล้ว การพิจารณาคดีในระบบไต่สวนจึงสามารถกระทำลับหลังจำเลยก็ได้ ดังจะเห็นได้จากข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2543 ข้อ 10 ที่กำหนดว่า “ศาลมีอำนาจพิจารณาและไต่สวนพยานหลักฐานลับหลังจำเลยได้”

1.3.5 สิทธิที่จะได้รับการยกประโยชน์ความสงสัย

หลักนี้เป็นหลักสากลและเป็นหลักในคดีอาญาโดยเฉพาะ หมายความว่ากรณีที่ศาลพิจารณาพยานหลักฐานที่นำมาพิสูจน์ทั้งหมดแล้ว หากยังมีความสงสัย โดยมีเหตุอันสมควรว่า จำเลยนั้นเป็นผู้กระทำความผิดจริงหรือไม่ ต้องถือว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์และไม่ได้กระทำความผิดตามที่ถูกฟ้อง

หลักการนี้เป็นหลักการที่มุ่งคุ้มครองผู้บริสุทธิ์ เพราะการลงโทษบุคคลที่บริสุทธิ์ย่อมเป็นเรื่องที่ผิดค่อนมนุษย์ธรรมอย่างร้ายแรง ดังคำกล่าวที่ว่า การปล่อยผู้กระทำความผิด 10 คน ดีกว่าการลงโทษผู้บริสุทธิ์เพียงคนเดียว สิทธิตรงนี้จึงเป็นสิทธิที่จำเลยทุกคนพึงมี

การพิจารณาคดีอาญาของไทยส่วนใหญ่จะใช้ระบบกล่าวหา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้น ก็ได้มีการรับรองสิทธิของจำเลยไว้ในมาตรา 277 ที่ว่า “ให้ศาลใช้ดุลพินิจวินิจฉัยชี้ขาดว่าพนักงานหลักฐานทั้งปวงอย่าพิพากษาลงโทษจนกว่าจะแน่ใจว่ามีการกระทำความผิดจริงและจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดนั้น

เมื่อมีความสงสัยตามสมควรว่าจำเลยได้กระทำความผิดหรือไม่ ให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้จำเลย”

ดังนั้นในคดีอาญาปกติ หากศาลสงสัย ศาลจะต้องยกฟ้อง โจทก์ศาลจะพิพากษาลงโทษจำเลยไม่ได้ ภาระการพิสูจน์จึงตกอยู่ที่โจทก์ที่ต้องพิสูจน์ให้ได้ว่าจำเลยกระทำความผิดจริง ๆ สำหรับจำเลยนั้นเพียงแค่พิสูจน์ให้ศาลสงสัยในพยานหลักฐานของโจทก์ก็เพียงพอที่จะได้รับประโยชน์จากการได้รับข้อสันนิษฐาน ตามกฎหมายแล้ว

สำหรับการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ศาลจะยึดจำนวนของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติเป็นหลักในการพิจารณา โดยศาลจะเป็นผู้ทำการไต่สวนเอง ซึ่งอาจเป็นการไต่สวนเพิ่มเติมจากจำนวนของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติเท่านั้น และใช้ระบบการไต่สวนที่เต็มรูปแบบ จึงไม่มีหลักในการยกประโยชน์ความสงสัยให้กับจำเลย จำเลยจึงต้องเป็นผู้รับภาระหนักในการพิสูจน์ตนเองหักล้างจำนวนของคณะกรรมการป้องกัน-

และปราบปรามการทุจริตแห่งชาติทั้งหมด จะสืบแค่เพียงให้ศาลสงสัยไม่ได้ ดังนั้น แม้จำเลยจะเป็นผู้บริสุทธิ์ก็เป็นการยากที่จำเลยจะสืบให้ศาลเห็นหลักฐานสำนวนของ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติทั้งหมดได้ สิทธิของจำเลย จึงไม่ได้รับการคุ้มครองที่เพียงพอ ซึ่งจะวิเคราะห์ต่อไป

1.3.6 สิทธิที่จะได้รับการอุทธรณ์คำพิพากษา

สิทธินี้เป็นสิทธิที่จำเลยควรได้รับการคุ้มครองอย่างยิ่ง เพราะถือว่าเป็น การให้โอกาสจำเลยในการต่อสู้คดีเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเอง และยังเป็น การแก้ไขตรวจสอบทบทวนข้อผิดพลาดที่อาจปรากฏในคำพิพากษาของศาล ตาม ความมุ่งหมายที่ว่าคำพิพากษาจะต้องมีความถูกต้องสมบูรณ์อีกด้วย ซึ่งหลักนี้ได้รับการรับรองในนานาประเทศและยังได้กำหนดไว้ในกติกาสากลระหว่างประเทศว่าด้วย สิทธิพลเมืองทางแพ่งและการเมือง ค.ศ. 1966 อีกด้วย

ในคดีอาญาปกตินั้น เมื่อศาลมีคำพิพากษาอย่างไรแล้ว จำเลยที่จะ อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งไปยังศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาได้ ตามประมวลกฎหมาย-วิธีพิจารณาความอาญามาตรา 193 ที่บัญญัติว่า “คดีอุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งศาล-ชั้นต้นในข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายให้อุทธรณ์ไปยังศาลอุทธรณ์ เว้นแต่จะถูกห้าม อุทธรณ์โดยประมวลกฎหมายนี้หรือกฎหมายอื่น” และมาตรา 216 ที่บัญญัติว่า “ภายใต้ บังคับแห่งมาตรา 217 ถึง 221 คู่ความมีอำนาจฎีกาคัดค้านคำพิพากษา หรือคำสั่ง ศาลอุทธรณ์ภายในหนึ่งเดือน นับแต่วันอ่าน หรือถือว่าได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้น ให้คู่ความฝ่ายที่ฎีกาฟัง” โดยปัญหาข้อเท็จจริงนั้น โดยหลักแล้วจำเลยสามารถอุทธรณ์ได้ เว้นแต่จะเข้าเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดไม่ให้อุทธรณ์ได้ แต่สำหรับปัญหา ข้อกฎหมายนั้น จำเลยสามารถอุทธรณ์ฎีกาได้ในทุกกรณี นอกจากนี้เมื่อคดีถึงที่สุดจำเลย ยังมีสิทธิที่จะรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ ตามพระราชบัญญัติรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 ได้อีกด้วย

แต่ในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้น สิทธิในการทบทวน คำพิพากษาของจำเลยนี้ยังไม่ได้รับการคุ้มครองที่เพียงพอ กล่าวคือ จะต้องมีการพิจารณา-หลักฐานใหม่ซึ่งอาจทำให้ข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญเท่านั้น จำเลย จึงจะสามารถอุทธรณ์ไปยังที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาได้ อันเป็นไปตามรัฐธรรมนูญ

มาตรา 278 วรรคสาม ซึ่งบัญญัติว่า “ในกรณีที่ผู้ต้องคำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีพยานหลักฐานใหม่ ซึ่งอาจทำให้ข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ อาจยื่นอุทธรณ์ต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาภายในสามสิบวันนับแต่วันที่มีคำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้”

อย่างไรก็ดี หากไม่มีพยานหลักฐานใหม่ที่เป็นสาระสำคัญแก่คดี จำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองย่อมไม่สามารถอุทธรณ์ได้ อันต่างจากสิทธิของจำเลยในคดีอาญาทั่วไปที่จำเลยมีสิทธิอุทธรณ์ได้ไม่ว่าจะเป็นการอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริงหรือปัญหาข้อกฎหมายแม้จะไม่มีพยานหลักฐานที่เป็นสาระสำคัญก็ตาม นอกจากนี้จำเลยยังมีสิทธิที่จะขอหรือฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ได้อีกด้วย

2. การดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่ง ทางการเมืองในต่างประเทศ

2.1 การทบทวนคำพิพากษาในประเทศอังกฤษ

การดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในประเทศอังกฤษ ในความผิดเกี่ยวกับการทุจริตคอร์รัปชันในราชการมีวิวัฒนาการที่ยาวนานเริ่มจากการแนวความคิดของการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐจนกระทั่งนำไปสู่การลงโทษในความผิดเกี่ยวกับการทุจริตคอร์รัปชัน ดังนี้

2.1.1 การพิจารณาคดีโดยระบบอิมพิชเมนต์

ระบบอิมพิชเมนต์ (Impeachment) เป็นกระบวนการกล่าวหาบุคคล โดยเฉพาะขุนนาง (Peer) รัฐมนตรี (Minister) ว่าได้ใช้อำนาจไปในทางทุจริตประพฤติมิชอบหรือกระทำการอันขัดต่อผลประโยชน์ของประเทศชาติ โดยรัฐสภาอังกฤษมีอำนาจบังคับใช้ระบบอิมพิชเมนต์ กระบวนการพิจารณาที่รัฐสภาบังคับใช้กับบุคคลเหล่านี้เป็นกระบวนการพิจารณาทางตุลาการ ซึ่งต่อมาก็ได้มีการปฏิบัติสืบทอดกันมา

เรื่อย ๆ จนกลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติ (Convention) ที่สภานุนางและสภาสามัญ
ที่จะต้องปฏิบัติตาม⁴⁰

ระบบอิมพิชเมนต์ของประเทศอังกฤษเกิดขึ้นมาเพื่อจำกัดอำนาจ
กษัตริย์จากการใช้อำนาจในการแต่งตั้ง หรือถอดถอนบุคคลเพื่อเข้ามาบริหารประเทศ
จนพัฒนาขึ้นมาในศตวรรษที่ 19 ต่อมาเมื่อมีการแบ่งแยกอำนาจระหว่างองค์กรฝ่ายนิติ-
บัญญัติ บริหาร และตุลาการ กระบวนการอิมพิชเมนต์จึงหมดความสำคัญเพราะเกิด
ระบบความรับผิดชอบทางการเมืองของรัฐบาลต่อรัฐสภาแทน อย่างไรก็ตาม ประเทศ
อังกฤษถือได้ว่าเป็นแบบฉบับของการเกิดระบบอิมพิชเมนต์ (Impeachment) ในประเทศ
ต่าง ๆ โดยเราสามารถแบ่งองค์กรที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับระบบอิมพิชเมนต์ ได้ดังนี้

1) องค์การและอำนาจหน้าที่⁴¹

องค์กรที่เกี่ยวข้องในกระบวนการอิมพิชเมนต์ มีดังนี้

(1) ผู้ถูกกล่าวหา ได้แก่ ขุนนาง (Peers) สมาชิกสภาสามัญ

คณะที่ปรึกษาพระมหากษัตริย์ รัฐมนตรี (Ministers) ทุกชั้นทุกตำแหน่งที่ถูกกล่าวหาว่า
กระทำผิดอาญา

(2) ผู้กล่าวหา ได้แก่ สภาสามัญ (The House of Commons) เป็นผู้เริ่ม
การกล่าวหาโดยสมาชิกคนใดคนหนึ่งเป็นผู้เริ่มกล่าวหาความผิดต่อที่ประชุมสภาสามัญ
เพื่อให้มีการพิจารณาถึงมูลความผิดตามที่กล่าวหาอันจะเป็นเหตุให้มีการฟ้องร้องและ
พิจารณาต่อไป จึงกล่าวได้ว่า สภาสามัญนั้นทำหน้าที่เสมือนเป็นพนักงานอัยการนั่นเอง

(3) ผู้พิจารณาและตัดสิน ได้แก่ สภานุนาง (The House of Lords)
เป็นผู้ที่มีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาและตัดสินว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิดตามที่
สภาสามัญได้กล่าวหาหรือไม่ อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าสภานุนางจะทำหน้าที่ทั้งฝ่ายตุลาการ
และฝ่ายกล่าวหา คือ ทำหน้าที่เป็นศาลยุติธรรมชั้นศาลฎีกาและทำหน้าที่เป็นวุฒิสภา

⁴⁰ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, เรื่องเดิม, หน้า 32.

⁴¹ ประเสริฐ โห่ล่าวประดิษฐ์, “ปัญหาการอุทธรณ์คำพิพากษาศาลฎีกาแผนก
คดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง: ศึกษากรณีหลักการทบทวนคำพิพากษา,”
(วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2546), หน้า 62-65.

แต่ในการทำหน้าที่ในระบบอิมพิชเมนต์แล้วสภาขุนนางจะทำหน้าที่ในฐานะฝ่ายตุลาการโดยเป็นเพียงศาลยุติธรรมชั้นต้นเท่านั้น

2) กระบวนพิจารณา

การดำเนินกระบวนพิจารณาอิมพิชเมนต์เป็นกระบวนพิจารณาที่เป็นพิเศษของสภาขุนนาง (Special Procedure)⁴² แบ่งแยกออกเป็นสองขั้นตอนคือ ขั้นตอนที่หนึ่งเป็นขั้นตอนของการกล่าวหา และขั้นตอนที่สองเป็นขั้นตอนของการพิจารณาและตัดสิน กล่าวคือ

(1) เหตุที่กล่าวหา

ความผิดที่จะเป็นเหตุให้กล่าวหาเพื่อใช้วิธีการอิมพิชเมนต์ ได้แก่ ความผิดอาญาอันมีรากฐานมาจากความผิดฐานกบฏ (Treason) ความผิดประการอื่น ๆ ที่เป็นเหตุมาจากการใช้อำนาจของรัฐมนตรีอันนำความเสียหายมาสู่ประเทศชาติ เช่น ประพฤติมิชอบ (Misconduct) การละเลยต่อหน้าที่ (Neglect) การมีพฤติกรรมอันไม่น่าเชื่อถือ เปิดเผยความลับของทางราชการ ความผิดเหล่านี้ความผิดอาญาชั้นสูง (High Crime)

(2) การกล่าวหา

การกล่าวหาเป็นอำนาจหน้าที่ของสภาสามัญ โดยสมาชิกสภาสามัญเป็นผู้กล่าวหาในความผิดตามเหตุที่กล่าวหา หลังจากนั้นสภาสามัญจะได้เรียกประชุมสมาชิกเพื่อดำเนินการแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้น (Committee) เพื่อทำการสอบสวนหาข้อเท็จจริงว่ามีการกระทำผิดตามข้อเท็จจริงหรือไม่ หากคณะกรรมการสอบสวนแล้วเห็นว่าคดีมีมูลพอที่จะดำเนินการฟ้องร้องต่อไปได้ ก็จะเสนอให้สภาสามัญพิจารณาลงมติตามความเห็นของคณะกรรมการและดำเนินการฟ้องร้อง โดยต้องเสนอเป็นคำฟ้อง

เมื่อสภาสามัญเห็นชอบตามคำฟ้องดังกล่าวก็จะแต่งตั้งผู้แทนซึ่งเรียกว่า Manager ทำหน้าที่ในนามของสภาสามัญเป็นโจทก์ฟ้องร้องผู้ถูกกล่าวหาต่อสภาขุนนางเพื่อดำเนินการพิจารณาในขั้นต่อไป การพิจารณาในขั้นนี้เป็นการกระทำ

⁴² เกียรติศักดิ์ พุฒพันธุ์, เรื่องเดิม, หน้า 33.

ภายในสภาสามัญที่จะทำการสืบสวนข้อเท็จจริง จึงไม่มีการเรียกผู้ถูกกล่าวหามาให้ปากคำ เพราะเป็นเพียงการสืบสวนว่าคดีมีมูลที่จะฟ้องร้องหรือไม่เท่านั้น¹⁰⁹

(3) การพิจารณาและตัดสิน

การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีเป็นอำนาจหน้าที่ของสภาขุนนาง โดยจัดให้มีขึ้นที่รัฐสภาอังกฤษในสถานที่ Westminster Hall สภาขุนนางจะเป็นผู้กำหนดระยะเวลาในการดำเนินการ การพิจารณาได้ใช้หลักการเช่นเดียวกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลยุติธรรมทั่วไปกล่าวคือ ต้องกระทำโดยเปิดเผย เปิดโอกาสให้ฝ่ายผู้กล่าวหาแถลงข้อเท็จจริงและเสนอพยานหลักฐานตามคำฟ้องและให้ฝ่ายผู้ถูกกล่าวหาเสนอพยานหลักฐานเพื่อโต้แย้งคัดค้านพยานหลักฐานของอีกฝ่ายหนึ่งได้

การพิจารณาคดีของสภาขุนนางมีความเป็นอิสระไม่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของใครเมื่อดำเนินกระบวนการเสร็จสิ้นแล้ว สภาขุนนางจะต้องตัดสินด้วยการลงมติตามเสียงข้างมาก ถ้าเห็นว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์การดำเนินกระบวนการพิจารณาตามระบบอิมพิชเมนต์จะต้องยุติลง แต่ถ้าสภาขุนนางเห็นว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้กระทำผิดจริงตามข้อกล่าวหา ผู้ถูกกล่าวหาจะถูกลงโทษอาญา

4) การทบทวนคำพิพากษา

ผลของการตัดสินของสภาขุนนางในระบบอิมพิชเมนต์เป็นที่สุด ไม่อาจดำเนินการกระบวนการตรวจสอบทบทวนคำตัดสินได้อีก

5) การเลิกใช้ระบบอิมพิชเมนต์

กระบวนการพิจารณาในระบบอิมพิชเมนต์นั้นได้ถูกยกเลิกไม่ใช้ในศตวรรษที่ 19 เนื่องจากประเทศอังกฤษได้มีการพัฒนาหลักความรับผิดชอบร่วมกันของคณะรัฐมนตรี และหลักความรับผิดชอบส่วนบุคคลของรัฐมนตรีขึ้น โดยคดี Lord Melville ในปี ค.ศ. 1805 เป็นคดีสุดท้ายที่ใช้ระบบอิมพิชเมนต์ในการพิจารณาคดี

2.1.2 การพิจารณาคดีโดยศาลยุติธรรม

ภายหลังจากที่อังกฤษเลิกใช้ระบบอิมพิชเมนต์ ประเทศอังกฤษก็ได้ใช้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาดำเนินกระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีอาญาในความผิดเกี่ยวกับการทุจริตคอร์รัปชันและประพฤติมิชอบในตำแหน่งหน้าที่ราชการกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ในศาลยุติธรรม โดยมีข้อกล่าวหาหรือฐานความผิด ระบบ-

ศาลที่ทำการพิจารณาคดี กระบวนการพิจารณาพิพากษา และการทบทวนคำพิพากษาดังนี้

1) ข้อกล่าวหาหรือฐานความผิด

ประเทศอังกฤษได้กำหนดฐานความผิดไว้ดังนี้

(1) ความผิดเกี่ยวกับตำแหน่งหน้าที่ราชการในพระราชบัญญัติ

การทุจริตในตำแหน่งหน้าที่ราชการ ค.ศ. 1889 ซึ่งบัญญัติขึ้นเพื่อเอาผิดกับเจ้าหน้าที่รัฐในฐานความผิดเกี่ยวกับการรับสินบนและการคอร์ปชั่น พระราชบัญญัติฉบับนี้ใช้บังคับกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ คณะเจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง (Ministerial Officer) โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ระดับสูงและผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองระดับสูง เช่น รัฐมนตรี นายกรัฐมนตรี เป็นต้น

(2) พระราชบัญญัติการลักทรัพย์ ค.ศ. 1968 (The Theft Act 1968)

ในความผิดที่เกี่ยวกับการทุจริตในการปฏิบัติหน้าที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้อื่น หรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐและผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

(3) ความผิดฐานกบฏ ซึ่งปัจจุบัน เรียกว่า ความผิดต่อความมั่นคง

ของรัฐ ที่ปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติหลายฉบับของประเทศอังกฤษ โดยแต่ละฉบับก็จะมียอดประกอบที่แตกต่างกันออกไปตามแต่ละฐานความผิด เราอาจถือได้ว่าความผิดฐานกบฏในสมัยก่อนนั้นถือได้ว่าเป็นฐานของความผิดอันเกี่ยวกับการทุจริตคอร์ปชั่นต่าง ๆ ในปัจจุบัน

2) ระบบศาลที่พิจารณาคดี

ศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองกระทำความผิดเกี่ยวกับการทุจริตหรือประพฤติมิชอบในตำแหน่งหน้าที่ ซึ่งเริ่มตั้งแต่การไต่สวนมูลฟ้องไปจนถึงการพิพากษา แบ่งเป็น 3 ลำดับชั้นศาล จากศาลชั้นต้นไปจนถึงศาลฎีกาเช่นเดียวกับประเทศไทย คือ

(1) ศาลชั้นต้น ประกอบด้วย

ก. ศาลมาจิสเตรตส์คอร์ต

ข. ศาลคราวคอร์ต

(2) ศาลอุทธรณ์ (Court of Appeal)

(3) ศาลฎีกา (House of Lords)⁴³ ซึ่งต่อมาได้ถูกยกเลิก และได้มีการตั้งเป็น Supreme Court of the United Kingdom ตั้งขึ้น โดย Constitution Reform Act 2005 โดยเริ่มปฏิบัติงานจริงเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม ค.ศ. 2009⁴⁴

3) การไต่สวนมูลฟ้อง

ความผิดเกี่ยวกับการทุจริตคอร์รัปชันหรือประพฤตินิชอบต่อตำแหน่งหน้าที่นั้นเป็นความผิดคดีที่จะได้รับการพิจารณาโดยใช้วิธีอินไคท์เมนต์ ซึ่งเป็นวิธีการพิจารณาคดีที่ใช้ลูกขุนเป็นผู้ตัดสินความผิดของผู้ถูกกล่าวหา เนื่องจากเห็นว่าความผิดเหล่านี้เป็นความผิดที่ผู้มีตำแหน่งหน้าที่ในองค์กรของรัฐได้กระทำความผิดในหน้าที่ของตน

กระบวนการไต่สวนมูลฟ้องเริ่มต้นจากการที่อัยการสูงสุด (Attorney-General) หรือรองอัยการสูงสุด (Solicitor-General) ยื่นคำร้องขอให้มีการพิจารณาคดีโดยวิธีอินไคท์เมนต์ต่อมาจากศาลจิสเตรตส์คอร์ต อย่างไรก็ดี นอกจากพนักงานอัยการของรัฐแล้ว ประชาชนทั่วไปก็มีอำนาจฟ้องร้องกล่าวหาได้เช่นกัน เพราะประเทศอังกฤษเป็นระบบการพิจารณาคดีโดยประชาชน แต่ต้องได้รับอนุญาตและอยู่ในความควบคุมดูแลจากอัยการสูงสุดหรือรองอัยการสูงสุดก่อน

ในกรณีเช่นนี้ศาลมาจิสเตรตส์คอร์ตจะต้องดำเนินกระบวนการพิจารณาเพื่อให้ได้ความว่าคดีมีมูลหรือไม่เท่านั้น โดยศาลมีอำนาจในการรับฟังพยานหลักฐานของทั้งฝ่ายโจทก์และฝ่ายจำเลย จำเลยมีสิทธิที่จะถามค้านพยานหลักฐานของโจทก์ได้ และเมื่อการพิจารณาคดีเสร็จสิ้น ศาลก็จะทำการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานทั้งหมดเพื่อดูว่าคดีมีมูลเพียงพอที่จะรับฟ้องหรือไม่ ดังนั้น ศาลมาจิสเตรตส์คอร์ตจึงเป็นศาลที่พิจารณาในฐานะศาลชั้นไต่สวนมูลฟ้องเท่านั้น

⁴³ ประเสริฐ โหล่วประคิษฐ์, เรื่องเดิม, หน้า 67.

⁴⁴ Wikipedia, **Supreme Court of the United Kingdom** [Online], available URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Supreme_Court_of_the_United_Kingdom, 2011 (March, 30).

4) การพิจารณาพิพากษา

กระบวนการพิจารณาพิพากษาในคดีความผิดเกี่ยวกับการทุจริตคอร์รัปชันหรือประพฤตินิষอบในตำแหน่งหน้าที่จะต้องกระทำในศาลคราวคอร์รัปชัน โดยมีคณะลูกขุน (Jury) เป็นผู้พิจารณาชี้ขาดในข้อเท็จจริงว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้มีความผิดหรือเป็นผู้บริสุทธิ์ (Guilty or Innocence) ส่วนผู้พิพากษาที่จะนั่งพิจารณาคดีความผิดประเภทนี้ต้องเป็นผู้พิพากษาจากศาล High Court เท่านั้น

คณะลูกขุนเป็นบุคคลทั่วไป มีจำนวน 12 คน ที่จะต้องมีถิ่นที่อยู่ในเขตของศาลที่ทำการพิจารณาพิพากษา ในการพิจารณาคดีนั้นจะต้องมีคณะลูกขุนมาเป็นองค์คณะอย่างน้อย 9 คน มิฉะนั้น จะไม่สามารถดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีได้ สำหรับมติของคณะลูกขุนว่าจะลงโทษหรือปล่อยตัวจำเลยไปนั้น หากคณะลูกขุนมีจำนวนมากกว่า 9 คน มติจะต้องเป็นเอกฉันท์ว่าผิดหรือไม่ผิด เว้นแต่ในกรณีที่คณะลูกขุนได้ทำการปรึกษาหารือกัน ไม่น้อยกว่าสองชั่วโมงแล้วยังไม่สามารถหาข้อยุติได้ กรณีนี้สามารถมีมติโดยการ ใช้เสียงข้างมาก แต่ทั้งนี้จะต้องได้รับอนุญาตจากคราวคอร์รัปชันให้ใช้เสียงข้างมากก่อน และจะต้องมีจำนวนเสียงข้างน้อยไม่เกิน 2 คน อย่างไม่ดี ถ้าหากกรณีที่คณะลูกขุนเหลือเพียงเก้าคน มติของคณะลูกขุนจะต้องเป็นเอกฉันท์เท่านั้น

เมื่อจำเลยมาอยู่ต่อหน้าศาลคราวคอร์รัปชัน และศาลเชื่อว่าเป็นจำเลยจริง ศาลจะอ่านคำฟ้องให้จำเลยฟังและถามว่าจำเลยได้กระทำผิดจริงหรือไม่ จะให้การอย่างไรบ้าง จะรับสารภาพหรือปฏิเสธ ถ้าจำเลยอาจไม่ให้การใด ๆ จะต้องถือว่าจำเลยให้การปฏิเสธ

ในกรณีที่จำเลยให้การปฏิเสธศาลต้องเรียกคณะลูกขุนเข้าห้องพิจารณาและเริ่มดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยให้โจทก์แถลงเปิดคดีแล้วนำพยานหลักฐานเข้าสืบจนเสร็จ จากนั้นจะเป็นหน้าที่ของจำเลยที่จะแถลงเปิดคดีแล้วนำพยานหลักฐานเข้าสืบเพื่อแสดงความบริสุทธิ์ของตน เมื่อสืบพยานทั้งสองฝ่ายเสร็จสิ้น โจทก์ต้องแถลงสรุปคดีของตนก่อน จากนั้นฝ่ายจำเลยจะเป็นผู้แถลงสรุปคดี

เมื่อคู่ความได้แถลงสรุปคดีแล้วเป็นหน้าที่ของผู้พิพากษาที่จะแถลงสรุปคดีให้คณะลูกขุนฟังอีกครั้ง คณะลูกขุนมีหน้าที่ตัดสินโดยต้องออกจากห้องพิจารณาเพื่อเข้าห้องประชุมตัดสินของลูกขุนเป็นการ โดยเฉพาะ หากคณะลูกขุนตัดสินว่าจำเลย

มีความผิด ศาลต้องพิจารณาลงโทษจำเลย แต่ถ้าหากคณะลูกขุนตัดสินจำเลยไม่มีความผิด (Not Guilty) ศาลต้องพิพากษายกฟ้องและปล่อยตัวจำเลยไป⁴⁵

5) การทบทวนคำพิพากษา

ดังได้กล่าวมาแล้วว่าระบบศาลที่พิจารณาคดีความผิดเกี่ยวกับการทุจริตคอร์รัปชันของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมี 3 ชั้นศาล ดังนั้นการทบทวนคำพิพากษาของศาลจึงสามารถดำเนินการได้ทั้งในชั้นศาลอุทธรณ์และชั้นศาลฎีกา

(1) การทบทวนคำพิพากษาของศาลอาญา

เมื่อศาลคราวคอร์รัปต์ได้มีคำพิพากษาแล้ว ศาลอุทธรณ์ (Court of Appeal) มีอำนาจพิจารณาตรวจสอบทบทวนคำพิพากษาของศาลอาญาในปัญหาข้อกฎหมายได้ โดยพระราชบัญญัติการอุทธรณ์คดีอาญา ค.ศ. 1968 (The Criminal Appeal Act 1968) มาตรา 2 กำหนดให้โจทก์และจำเลยมีสิทธิที่จะอุทธรณ์คำพิพากษภายในกำหนด ดังนี้

ก. คำพิพากษาไม่ถูกต้องในข้อกฎหมาย

ข. ศาลดำเนินกระบวนการพิจารณาผิดพลาดบกพร่องในสาระสำคัญ

ค. คำตัดสินของคณะลูกขุนควรถูกยกเลิก เนื่องจากคำตัดสินนั้นเป็นคำตัดสินที่ไม่มีหลักประกันและไม่เป็นที่น่าพอใจ

นอกจากนี้ โจทก์และจำเลยยังสามารถอุทธรณ์ได้ด้วยการลงโทษของศาลได้ เพราะกฎหมายมิได้กำหนดโทษไว้อย่างแน่นอน แต่คู่ความต้องได้รับการอนุญาตให้อุทธรณ์จากศาลอุทธรณ์ก่อน

ศาลอุทธรณ์เมื่อได้พิจารณาตรวจสอบทบทวนคำพิพากษาแล้ว มีอำนาจพิพากษายกหรือเพิกถอน หรือยืนตามคำพิพากษาของศาลอาญาได้ นอกจากนั้น ยังมีอำนาจยกอุทธรณ์ของคู่ความได้ ถ้าเห็นว่าคำวินิจฉัยของศาลอาญาไม่ทำให้เกิดการยุติธรรมเกิดขึ้น (No Miscarriage of Justice has Actually Occurred)

⁴⁵ ประเสริฐ โท้วประดิษฐ์, เรื่องเดิม, หน้า 68.

(2) การทบทวนคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์

คู่ความมีสิทธิที่จะอุทธรณ์คำพิพากษาในปัญหาเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชนของศาลอุทธรณ์ไปยังศาลฎีกาขึ้นสูงเพื่อพิจารณาตรวจสอบทบทวนได้ แต่ต้องได้รับอนุญาตจากศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาขึ้นสูงก่อน โดยศาลฎีกาขึ้นสูงมีอำนาจพิพากษาขึ้น ยก หรือกลับคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์ได้ และมีอำนาจสั่งให้ศาลอุทธรณ์พิจารณาพิพากษาใหม่ได้ รวมทั้งยังมีอำนาจพิจารณาข้อกฎหมายในชั้นฎีกาได้แม้คู่ความจะมีได้อุทธรณ์ในข้อกฎหมายนั้น หากเห็นว่าข้อกฎหมายดังกล่าวมีคุณค่าแก่การวินิจฉัย

2.1.3 การคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยในคดีอาญาผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในประเทศอังกฤษ

แนวความคิดในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในทางอาญาในอังกฤษนั้น มีการพัฒนามาตั้งแต่สมัยโบราณ ตั้งแต่ก่อนที่จะมีการตรากฎบัตรของสหประชาชาติ มาจนถึงปัจจุบัน โดยในปัจจุบันประเทศอังกฤษได้มีหลักประกันสิทธิผู้ต้องหา จำเลย ผู้ต้องโทษคดีอาญาสอดคล้องกับปฏิญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชน กติกาสากลว่าด้วยสิทธิพลเมืองทางแพ่งและทางการเมือง นอกจากนี้ยังมีหลักการในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน หลายหลักการที่สอดคล้องกับอนุสัญญาเพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และเสรีภาพขั้นพื้นฐานของสภายุโรป ค.ศ. 1950 อีกด้วย รัฐสภามีแนวทางในการตรากฎหมายเรียกว่า หลักแห่งกฎหมายหรือหลักแห่งนิติธรรม (Rule of Law) ซึ่งวางหลักกว้าง ๆ ว่า ฝ่ายบริหาร ไม่มีอำนาจตามอำเภอใจที่จะออกกฎหมายจำกัดสิทธิเสรีภาพ ทั้งนี้ บุคคลเสมอภาคทางกฎหมาย และอยู่ภายใต้กฎหมายเดียวกันและศาลเดียวกัน โดยหลักทั่ว ๆ ไปของรัฐธรรมนูญเป็นผลของคำพิพากษาของศาลซึ่งชี้ขาดเกี่ยวกับสิทธิของเอกชนในคดีต่าง ๆ หลักนิติธรรมนี้เป็นที่ยอมรับทั่วไปในนานาประเทศนำไปใช้ในการตรากฎหมาย⁴⁶

⁴⁶ กุลพล พลวัน, “กลไกตามรัฐธรรมนูญในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน,” บทบัญญัติ 53, 2 (มิถุนายน 2540): 36-37.

ขั้นตอนในการสอบสวนก่อนฟ้องของประเทศอังกฤษนั้น จะใช้กระบวนการยุติธรรมปกติ ดังนั้น ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจึงได้รับการคุ้มครองสิทธิในขั้นตอนการไต่สวนนี้เหมือนผู้ต้องหาทั่วไป และประเทศอังกฤษยังเปิดโอกาสให้มีการทบทวนคำพิพากษาได้ อันเป็นการคุ้มครองสิทธิของจำเลยอีกชั้นหนึ่ง

1) สิทธิที่จะไม่ให้การอันเป็นปฏิกิริยาต่อตนเอง

ในประเทศอังกฤษเพื่อให้การบังคับการใช้สิทธิมีประสิทธิภาพในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาได้อย่างแท้จริง ได้มีการแยกการคุ้มครองสิทธิในการถามคำถามที่จะต้องมีการแจ้งสิทธิและเตือนสิทธิ กับสิทธิในการมีทนายความออกคนละส่วน ที่สำคัญสิทธิทั้ง 2 ประการนี้มีการบังคับใช้สิทธิที่อิสระจากกัน แต่เมื่อมีการละเมิดต่อสิทธิก็มีสภาพบังคับที่เหมือนกัน

(1) การแจ้งสิทธิ

เมื่อผู้ต้องหาถูกจับ เจ้าหน้าที่ตำรวจจะต้องแจ้งสิทธิให้ผู้ต้องหาทราบโดยจะเริ่มต้นเมื่อมีการจับตัวผู้ต้องหา หรือมีการควบคุมตัวบุคคลใดโดยเจ้าพนักงานตำรวจจะต้องทำการบันทึกการควบคุม และทำบันทึกคำให้การของผู้ต้องหาที่เกิดขึ้นนอกสถานที่ตำรวจเพื่อรวบรวมเป็นพยานหลักฐาน โดยก่อนที่จะนำตัวผู้ต้องหาไปกักขังตำรวจต้องแจ้งสิทธิต่าง ๆ แก่ผู้ต้องหา และให้ผู้ต้องหาลงลายมือในบันทึกการควบคุม หากผู้ต้องหาปฏิเสธไม่ยอมลงลายมือให้เจ้าหน้าที่ตำรวจบันทึกไว้⁴⁷ เมื่อผู้ต้องหามาถึงที่สถานีตำรวจ กำหนดให้พนักงานควบคุมมีหน้าที่แจ้งสิทธิให้ผู้ต้องหาทราบโดยเร็วว่า

ก. ผู้ต้องหามีสิทธิที่จะแจ้งให้ญาติ หรือเพื่อนว่า เขาถูกจับโดยค่าใช้จ่ายของรัฐ

ข. ผู้ต้องหามีสิทธิปรึกษาทนายความเป็นการส่วนตัว
ฅ. สถานีตำรวจโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย และ

⁴⁷ ธนขุพันธ์ วิสิทธิ์วงศ์, “สิทธิของผู้ต้องหาที่จะไม่ให้ถ้อยคำที่เป็นปฏิกิริยาต่อตนเอง อันอาจทำให้ตนถูกฟ้องคดีอาญา,” (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2542), หน้า 27.

ค. ผู้ต้องหาที่มีสิทธิได้รับคำปรึกษาเกี่ยวกับสิทธิของตนตาม Code of Practice

(2) การเตือนสิทธิ

ก่อนที่จะตำรวจจะสอบคำให้การผู้สอบสวนจะต้องเตือนผู้ต้องหา ก่อนว่า “ท่านไม่จำเป็นต้องพูดอะไร เว้นแต่ท่านต้องการจะพูด และหากท่านพูดถ้อยคำของท่านที่ให้การจะถูกนำไปเป็นพยานหลักฐาน” ซึ่งเป็นการเตือนสิทธิที่จะไม่ให้การ นอกจากนี้ยังมีการแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบถึงประเด็นที่ผู้ต้องหาควรจะให้การเพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้ต้องหาในชั้นพิจารณาอีกด้วย

ก. ลักษณะและวิธีการเตือนสิทธิ

การเตือนสิทธิผู้ต้องหาในอังกฤษมีอยู่ 2 ประการ คือ ประการแรก การเตือนสิทธิเมื่อมีการควบคุมตัว ผู้มีหน้าที่ปฏิบัติให้เป็นไปตามระเบียบนี้คือ พนักงานควบคุม โดยมีหลักเกณฑ์ที่สำคัญว่า ระยะเวลาในการควบคุมที่สถานีตำรวจนั้นจะต้องสั้นที่สุดเท่าที่จะทำได้ และพนักงานควบคุมต้องดำเนินการเตือนสิทธิเมื่อมีการควบคุมอีกครั้งหลังจากที่ได้มีการแจ้งสิทธิแล้วตาม Code of Practice วรรค 3.1

ประการที่สอง การเตือนสิทธิที่จะไม่ให้การเมื่อมีการสอบปากคำ ปัจจุบันมีบัญญัติไว้ใน Code of Practice c 10.4 ที่จะต้องเตือนสิทธิผู้ต้องหาที่จะไม่ให้การใด ๆ เลยก็ได้ เพราะถ้อยคำของผู้ต้องหาสามารถที่จะถูกนำไปใช้เป็นพยานหลักฐานยันผู้ต้องหาในชั้นพิจารณาได้

ส่วนวิธีการเตือนสิทธินั้น ในกฎหมายอังกฤษมีหลักการเตือนสิทธิที่คล้าย ๆ กับของสหรัฐอเมริกา กล่าวคือจะต้องใช้วิธีการเตือนเพื่อให้ผู้ต้องหาได้รับรู้ในข้อสาระสำคัญให้ได้ และถ้าหากผู้ต้องหาไม่เข้าใจภาษาอังกฤษก็ต้องจัดหาทนายความเพื่อให้เขาได้ปรึกษาก่อน และหากเป็นการเตือนผู้ต้องหาที่เป็นผู้เยาว์ หรือเป็นผู้ต้องหาที่ป่วยทางจิตจะต้องเตือน 2 ครั้ง ครั้งแรกเตือนก่อนที่ผู้มีอำนาจปกครองมาถึง และเตือนครั้งที่ 2 เมื่อผู้มีอำนาจปกครองมาถึง⁴⁸

⁴⁸ รัชพันธุ์ วิสิทรวงศ์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 31.

ข. ขอบเขตของการเตือนสิทธิ

มีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาที่สำคัญเกี่ยวกับขอบเขตของการเตือนสิทธิโดยแยกพิจารณาถึงสิทธิที่จะต้องเตือน และสิทธิที่ไม่ต้องเตือน

ก) สิทธิที่จะต้องเตือน เมื่อมีการจับกุมผู้ต้องหาแล้วเจ้าหน้าที่ตำรวจต้องเตือนถึงสิทธิที่จะไม่ให้การทันทที และที่สำคัญเจ้าหน้าที่ตำรวจจะทำการสอบสวนผู้ต้องหาไม่ได้จนกว่าจะนำตัวผู้ต้องหามาทำการของเจ้าหน้าที่ตำรวจ และเมื่อมาถึงจะต้องแจ้งสิทธินั้นซ้ำอีกครั้ง โดยก่อนจะถามคำให้การ เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องมีเหตุอันควรสงสัยว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิด โดยพิจารณาจากพยานหลักฐานเบื้องต้นจากข้อเท็จจริงกับพฤติการณ์แวดล้อมอื่น ๆ ประกอบ แต่เหตุสงสัยว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดต้องไม่เกิดจากความรู้สึกรักของเจ้าหน้าที่ตำรวจโดยทุจริต เมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจพิจารณาเห็นว่ามีมูลเหตุอันควรสงสัยว่าผู้ต้องหากระทำความผิดจริงต้องเตือนสิทธิก่อนทำการสอบสวนต่อไป

ข) สิทธิที่ไม่ต้องเตือน มีความผิดบางกรณีที่สามารถดำเนินคดีโดยไม่ต้องมีการเตือนสิทธิของผู้ต้องหาก่อนที่จะสอบถามคำให้การของผู้ต้องหา

(ก) การสอบถามในเรื่องทั่ว ๆ ไปของผู้ต้องหา เช่น ชื่อ ที่อยู่

(ข) การถามตามที่กฎหมายบัญญัติไว้เป็นพิเศษ เช่น ความผิดเกี่ยวกับการจราจรในท้องถนน คำถามในการค้นหาพยานหลักฐาน เช่น คำถามในระหว่างเรียกรถให้หยุดเพื่อการตรวจค้น เหล่านี้ตำรวจไม่จำเป็นต้องเตือนสิทธิ

(ค) การสอบถามข้อเท็จจริงแก่บุคคลทั่ว ๆ ไป ไม่จำเป็นต้องเตือนถึงสิทธิที่จะไม่ให้การก่อนเพราะเป็นการปฏิบัติงานประจำวัน

(ง) บุคคลที่มาให้อัยคำที่สถานีตำรวจด้วยความสมัครใจของบุคคลนั้นเอง เจ้าหน้าที่ตำรวจก็ไม่จำเป็นต้องเตือนสิทธิก่อนเช่นเดียวกัน

(3) สิทธิในการมีทนายความ

สิทธิในการมีทนายความมีปรากฏตาม PACE ซึ่งเป็นหลักประกันที่อังกฤษให้ความสำคัญ โดยยินยอมให้ผู้ต้องหาได้ปรึกษากับทนายความก่อนที่จะสอบปากคำ ทำให้การสอบสวนคดีของเจ้าหน้าที่ตำรวจได้รับความน่าเชื่อถือและเป็น

ธรรม เพราะอังกฤษเชื่อว่าการมีทนายความเข้ามาในคดีเพื่อปกป้องประโยชน์ของผู้ต้องหาซึ่งเป็นหลักพื้นฐานของกระบวนการพิจารณาที่เป็นธรรมที่จะต้องจัดหาทนายความให้ผู้ต้องหาเสมอ⁴⁹ หากมีการปฏิเสธสิทธิในการมีทนายความ ถือเป็นกระบวนการที่ไม่ชอบธรรม ซึ่งอังกฤษยอมรับหลักการในเรื่องนี้

ก. มีสิทธิที่จะได้รับคำปรึกษาทางกฎหมาย (Right to Legal Advice) ตาม PACE มาตรา 58 ทนายจะให้คำปรึกษาทางกฎหมายแก่ผู้ต้องหาในการตอบคำถามของเจ้าหน้าที่ตำรวจ แต่ทนายความจะตอบคำถามแทนผู้ต้องหาไม่ได้

ข. สิทธิในการมีทนายความอยู่ร่วมในระหว่างการสอบปากคำผู้ต้องหาตาม The Code of Practice

ค. เมื่อผู้ต้องหาถูกควบคุมแล้วผู้ต้องหาจะมีสิทธิที่จะขอพบทนายความได้ตลอดเวลา ไม่จำกัดว่าเป็นความผิดเล็กน้อยหรือรุนแรง ตาม PACE มาตรา 58 (1) ซึ่งทนายความ เพราะทนายความไม่ได้เป็นผู้ต้องหา

ทั้งนี้ เพื่อเป็นการประกันความมีประสิทธิภาพของทนายความที่มีความเท่าเทียมกันในการให้คำปรึกษา หรือในระหว่างการสอบสวน อังกฤษจึงได้ออกกฎหมาย The Legal Advice and Assistance at Police Stations Register Arraignments 1994 กำหนดหลักเกณฑ์ของทนายความที่ทำหน้าที่ในสถานีตำรวจต้องมีใบอนุญาตรับรองความเชี่ยวชาญ และไม่จำเป็นต้องเป็นทนายความที่ว่าคดีในศาล แต่ต้องมีการประสบการณ์ในการเป็นทนายความมาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี ส่วนในชั้นพิจารณาหากผู้ต้องหายากจนและต้องการทนายความ จะได้รับการแต่งตั้งทนายความจากรัฐตาม The Legal Aids Act 1982 โดยรัฐเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายให้⁵⁰

(4) สภาพบังคับเมื่อมีการล่งละเมิดต่อสิทธิ

เมื่อมีการกระทำที่เป็นการละเมิดต่อกฎหมาย ผลจากการละเมิดได้มาซึ่งพยานหลักฐาน ถือว่าพยานหลักฐานที่ได้มาเหล่านั้นเป็นพยานหลักฐานที่ไม่ชอบตาม PACE หรือ Code of Practice ศาลไม่อาจรับฟังพยานหลักฐานเหล่านั้นมา

⁴⁹ ธนัชพันธ์ วิสิทธิ์วงศ์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 31.

⁵⁰ สุรศิษฐ์ เหลืองอรุณภา, เรื่องเดิม, หน้า 128.

ลงโทษผู้ต้องหาได้ เนื่องจากเห็นว่าพยานหลักฐานเหล่านั้นมีผลกระทบต่อการศึกษาที่เป็นธรรม

กล่าวโดยสรุป กฎหมายอังกฤษได้ให้หลักประกันสิทธิของผู้ต้องหา ตั้งแต่เริ่มกระบวนการจับกุมอย่างเป็นขั้นตอนเช่นเดียวกับของสหรัฐอเมริกา โดยให้ความสำคัญถึงการคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ ของผู้ต้องหา ให้มีการแจ้งสิทธิและการเตือนสิทธิเพื่อให้ผู้ต้องหาทราบเบื้องต้นในข้อสาระสำคัญ ให้สิทธิในการมีทนายความ เข้าช่วยเหลือผู้ต้องหาในการดำเนินคดี เพราะอังกฤษเห็นว่ากระบวนการพิจารณาคดีที่เป็นธรรมนั้นต้องมีทนายความช่วยเหลือผู้ต้องหาตั้งแต่ต้น แต่ที่สำคัญการแจ้งสิทธิ อังกฤษยังมีกระบวนการการตรวจสอบการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่รัดกุม โดยเฉพาะองค์กรศาล Magistrate มีอำนาจตรวจสอบการทำงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ก่อนเริ่มกระบวนการพิจารณาของศาล ทำให้ทุกขั้นตอนของการดำเนินคดีผู้ต้องหา ได้รับหลักประกันการคุ้มครองที่มั่นคง

2) สิทธิที่จะได้รับการแก้ไขทบทวนคำพิพากษา

ประเทศอังกฤษได้เปิดโอกาสให้โจทก์และจำเลยอุทธรณ์

คำพิพากษาของศาลอาญาต่อศาลอุทธรณ์ได้ ทั้งนี้ ก็เพื่อเป็นการตรวจสอบความบกพร่องของคำพิพากษาของศาล เพราะความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรมย่อมเกิดขึ้นได้

นอกจากจะอุทธรณ์คำพิพากษาแล้ว โจทก์และจำเลยยังสามารถอุทธรณ์ได้ถึงการลงโทษของศาลได้ เพราะกฎหมายของอังกฤษนั้นมิได้กำหนดโทษไว้อย่างแน่นอน แต่โจทก์และจำเลยจะต้องได้รับการอนุญาตจากศาลอุทธรณ์ก่อน

เมื่อศาลอุทธรณ์มีคำพิพากษาอย่างไรแล้ว คู่ความยังมีสิทธิที่จะอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลอุทธรณ์ในปัญหาข้อกฎหมายอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน ไปยังศาลฎีกาขุนนางเพื่อพิจารณาตรวจสอบทบทวนได้ แต่ต้องได้รับอนุญาตจากศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาขุนนางก่อน

2.2 การดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในประเทศสหรัฐอเมริกา

รูปแบบและกระบวนการตรวจสอบทุจริตของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะใช้ระบบอิมพีชเมนต์ โดยมีการบัญญัติขึ้นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญ ปี 1787 และใช้บังคับมาจนถึงปัจจุบันเพื่อให้รัฐสภาสามารถควบคุมฝ่ายบริหารโดยการปลดออกจากตำแหน่ง สามารถแบ่งแยกได้ ดังนี้

2.2.1 ขั้นตอนการกล่าวหาฟ้องร้องโดยสภาผู้แทนราษฎร (The House of Representatives)

ทำหน้าที่กล่าวหาฟ้องร้อง หากสภาผู้แทนราษฎรตรวจพบว่ามี การกระทำความผิดตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ก็จะทำการกล่าวหาฟ้องร้องต่อวุฒิสภาต่อไป

1) ผู้ถูกกล่าวหา

ในการดำเนินการจากระบบอิมพีชเมนต์นั้นจะต้องเป็นการกล่าวหา ประธานาธิบดี รองประธานาธิบดี และข้าราชการพลเรือนทุกคนของสหรัฐ รวมถึง ผู้พิพากษา สมาชิกสภาองเกรส สมาชิกวุฒิสภา และข้าราชการทหารด้วย

2) ข้อหาหรือฐานความผิด

สำหรับข้อกล่าวหาที่จะดำเนินการตามระบบอิมพีชเมนต์นั้น สามารถแบ่งความผิดได้ออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

(1) ความผิดฐานทรยศต่อประเทศชาติ ได้แก่ การก่ออาชญากรรม-สงครามต่อสหรัฐ หรือการกระทำที่เป็นการเข้าข้างศัตรู โดยการช่วยเหลือหรือให้ความสะดวก โดยข้อกล่าวหานี้ได้รับแนวคิดมาจากหลักกฎหมายของประเทศอังกฤษ

(2) ความผิดฐานรับสินบน เป็นการให้หรือรับสิ่งของเพื่อแลกกับผลประโยชน์ที่จะได้รับทางราชการ อันเป็นความผิดต่อรัฐที่รัฐสภาสามารถดำเนินการถอดถอนได้

(3) ความผิดอาญาชั้นสูง มีความหมายว่า การกระทำใด ๆ ที่พยายามล้มล้างรัฐธรรมนูญหรือการกระทำความผิดอาญาร้ายแรงอื่น ๆ ในลักษณะเดียวกัน เช่น การใช้อำนาจโดยมิชอบก่อให้เกิดความเสียหาย หรือใช้อำนาจผิดวัตถุประสงค์ เป็นต้น

3) วิธีการกล่าวหา

คดีนี้จะเริ่มด้วยสมาชิกนายหนึ่งของสภาผู้แทนราษฎรกล่าวหา ราชอาณาจักรพลเรือนผู้หนึ่งว่า การกระทำความผิดดังที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญหรืออาจจะเป็นศาสน์ของประธานาธิบดีไปยังสภาผู้แทนราษฎรว่า ข้าราชการพลเรือนผู้หนึ่งกระทำความผิดตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญหรือสภานิติบัญญัติแห่งมลรัฐแจ้งต่อสภาผู้แทนราษฎรว่า ข้าราชการพลเรือนผู้หนึ่งกระทำความผิดที่จะฟ้องร้องเป็นคดีอิมพีชเมนต์ได้หรือผู้มีส่วนได้เสียอื่น ๆ ฟ้องร้องต่อสภาผู้แทนราษฎร เมื่อได้รับคำกล่าวเช่นนี้สภาผู้แทนราษฎรจะแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่ง เพื่อพิจารณาข้อกล่าวหาในขั้นต้นว่ามีมูลหรือไม่ และถ้าหากคณะกรรมการนี้เห็นว่าคดีมีมูลควรฟ้องร้อง สภาผู้แทนราษฎรจะมีมติตามที่คณะกรรมการเสนอและเขียนคำฟ้องขึ้นเป็นทางการเป็นข้อ ๆ เรียกว่า “The Articles of Impeachment” ขึ้นต่อไปสภาผู้แทนราษฎรจะได้เลือกตั้ง “ทนายของผู้แทนราษฎร” ที่เรียกว่า Managers ไปว่าคดีในสภาเซเนต หรือในวุฒิสภาแทนสภา⁵¹

2.2.2 การไต่สวนและตัดสินคดีโดยวุฒิสภา

มีหน้าที่คล้ายกับศาลพิเศษในการพิจารณาคดีอิมพีชเมนต์ โดยจะทำหน้าที่ไต่สวนและมีคำวินิจฉัยคล้ายกับการพิจารณาถึงตุลาการ ในการไต่สวนข้อเท็จจริงจะคล้ายกับศาลยุติธรรม คือการนำพยานเข้าสืบต่อสู้กัน โดยพิจารณาว่าข้อกล่าวหา มีมูลหรือไม่ และหากมีมูลการกระทำความผิดตอบทบบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือไม่ โดยการจำกัดการไต่สวนเฉพาะที่สภาผู้แทนราษฎรกล่าวหาเท่านั้น และวุฒิสภาอาจแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมาทำหน้าที่รับฟังพยานหลักฐานและรายงานต่อที่ประชุมวุฒิสภาได้ แต่โดยปกติประธานวุฒิสภาจะทำหน้าที่เป็นประธานแต่หากเป็นการพิจารณาคดีของประธานาธิบดี ประธานศาลสูงของสหรัฐอเมริกาจะเป็นประธาน ทั้งนี้ก็เพื่อให้รองประธานาธิบดี ผู้ซึ่งจะได้เป็นประธานาธิบดีเมื่อสภาเซเนตพิพากษาว่ามีความผิดจะมีความลำบากในการทำหน้าที่ประธาน สภาเซเนตจะประกันในกรณีอิมพีชเมนต์คล้าย ๆ

⁵¹ เชนชาติ วงศ์โกมลเชษฐ์, การปกครองสหรัฐอเมริกา (กรุงเทพมหานคร: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2512), หน้า 406.

กับศาล ซึ่งแต่ละสมาชิกจะได้สอบถามว่าจะทำหน้าที่ด้วยความยุติธรรมภายใต้รัฐธรรมนูญและกฎหมาย ทนายความของสภาผู้แทนนั้นจะทำหน้าที่คล้ายอัยการแผ่นดินในนามของสภาผู้แทนราษฎร และผู้ถูกกล่าวหาที่มีสิทธิมีทนายแก้ต่างเสมอ มีการออกหมายนัดซักถามพยานเช่นเดียวกับในการพิจารณาของศาลและประชาชนมีสิทธิได้ฟังการประชุมตลอดเวลา⁵²

1) วิธีการตัดสินของวุฒิสภา

ในกระบวนการถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งนี้ เปรียบได้ราวกับว่าสภาผู้แทนราษฎรทำหน้าที่เป็นอัยการที่ทำหน้าที่ในการกล่าวหา แล้ววุฒิสภาทำหน้าที่เป็นลูกขุนที่จะพิจารณาข้อเท็จจริงแล้วลงมติว่าสมควรถอดถอนหรือไม่ถอดถอน⁵³ โดยวิธีการตัดสินของวุฒิสภานั้น จะใช้วิธีการลงคะแนนลับโดยต้องใช้มติเสียงข้างมากไม่น้อยไปกว่า 2 ใน 3 ของวุฒิสภาที่เข้าร่วมประชุม หากคะแนนเสียงไม่ครบ 2/3 ขององค์ประชุมจะถือว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้บริสุทธิ์ และในการลงมติดังกล่าวจะแยกกันลงมติตามแต่ละข้อกล่าวหา

2) ผลของคำตัดสิน

เมื่อผู้ถูกกล่าวหาถูกตัดสินว่ามีความผิดตามสภาผู้แทนฟ้องแล้วผู้ถูกกล่าวหาจะถูกพิพากษาลงโทษตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ เนื่องจากระบบอิมพีชเมนต์โดยรัฐสภาของสหรัฐอเมริกาเป็นระบบตรวจสอบทางการเมืองโดยเฉพาะ โดยมีวัตถุประสงค์เป็นการป้องกันเพื่อให้ถูกขับออกจากตำแหน่งหรือไม่ก็ตัดสิทธิประโยชน์บางประการ เช่น ห้ามมิให้เข้ารับราชการหรือดำรงตำแหน่งอื่น ๆ เป็นต้น และมีวัตถุประสงค์ในการดำเนินการแยกต่างหากจากระบบการดำเนินคดีอาญาปกติ ดังนั้นผลของการตัดสินนี้จึงมิใช่การลงโทษทางอาญา โดยจะต้องถูกดำเนินคดีอาญาปกติในฐานะบุคคลธรรมดาทั่วไป

⁵²เดชชาติ วงศ์โกมลเชษฐ์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 407.

⁵³มานิตย์ จุมปา, รัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกา คำอธิบายเรียงมาตราพร้อมคำพิพากษาศาลฎีกา (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2552), หน้า 53.

ในประวัติศาสตร์สหรัฐนั้น ได้เคยมีการพิจารณาคดีประเภทนี้รวม 13 ครั้ง โดยพิพากษาว่ามีความผิดตามฟ้องเพียง 4 ครั้ง อีกหลายครั้งผู้ถูกกล่าวหาจึงลาออกจากราชการเสียก่อน ซึ่งมีผลเท่ากับพิพากษาว่ามีความผิด ในบรรดา 4 นายที่ถูกพิพากษาว่ามีความผิดนี้เป็นผู้พิพากษาทั้งหมด ผู้พิพากษาอีกนายหนึ่งได้ลาออกเมื่อสภาผู้แทนราษฎรมีมติฟ้องร้อง และก่อนที่สภาเซเนตจะได้เริ่มพิจารณาซึ่งเป็นผลให้การพิจารณาต้องยุติลง โดยวิธีการเช่นเดียวกันนี้ ดับเบิลยู เบลแนบ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมของประธานาธิบดีแกรนด์ถูกปล่อยตัวไป ประธานาธิบดีจอห์นสันถูกสภาเซเนตพิพากษา แต่จำนวนสมาชิกของสภาเซเนตลงมติไม่ครบ 2 ใน 3 อยู่เพียงเสียงเดียว

นักวิชาการทั้งหลายเห็นว่า อิมพีชเมนต์นั้นควรจะเป็นทางออกที่รุนแรงที่สุดและที่สุดท้าย ไม่ควรนำมาใช้พร่ำเพรื่อ ผู้ร่างรัฐธรรมนูญสหรัฐไม่ได้มุ่งหมายที่จะให้สภาองเกรสใช้อำนาจนี้เพื่อประโยชน์ทางการเมืองที่จะควบคุมฝ่ายบริหารหรือตัดอำนาจศาลยุติธรรม อย่างไรก็ตาม ตามประวัติศาสตร์แล้ว สภาองเกรสใช้อำนาจนี้เหมาะสมมาก ยกเว้นเพียงครั้งเดียวที่ประธานาธิบดีจอห์นสันถูกพิจารณาเท่านั้น⁵⁴

2.2.3 การคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยในคดีอาญาผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในประเทศสหรัฐอเมริกา

ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่า ผลของการตัดสินโดยรัฐสภาของสหรัฐนั้นเป็นเพียงแต่การถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองออกจากตำแหน่งเท่านั้น ไม่ได้มีผลเป็นการดำเนินคดีอาญาแต่อย่างใด ซึ่งเป็นกระบวนการที่แบ่งแยกออกจากกันอย่างชัดเจน ดังนั้น หากมีการกระทำของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้น สามารถเป็นความผิดอาญาได้แรก ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองก็จะถูกดำเนินคดีอาญาตามกระบวนการยุติธรรมปกติทั่วไป สิทธิของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในคดีอาญาไม่ว่าจะเป็นในชั้นสืบสวนสอบสวนหรือแม้แต่ในชั้นพิจารณาจึงเหมือนกับสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาและจำเลยในคดีอาญาทั่วไปนั่นเอง

⁵⁴เคซาคี วงศ์โกมลเชษฐ์, เรื่องเดิม, หน้า 408.

1) สิทธิที่จะไม่ให้การอันเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง

(1) การแจ้งสิทธิ

มาตรการแจ้งสิทธิให้ผู้ต้องหาทราบก่อนที่จะถูกจับกุมเป็น มาตรการที่สำคัญที่ศาลสูงสุดสหรัฐอเมริกาได้วางไว้ ซึ่งกำหนดห้ามมิให้เจ้าหน้าที่ ตำรวจสอบถามบุคคลที่อยู่ภายใต้การควบคุมจนกว่าจะได้บอกกับบุคคลนั้นว่า เขามีสิทธิ ที่จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้ หากผู้ต้องหาให้การคำพูดของเขาอาจเป็นพยานผูกมัดเขา ในศาล เขามีสิทธิที่จะพบทนายความ และหากเขาไม่มีความสามารถที่จะจ้างทนายความ ก็จะมีการแต่งตั้งทนายความให้เขาก่อนที่จะมีการสอบถามคำให้การด้วย

(2) การเตือนสิทธิ

มาตรการเตือนสิทธิของผู้ต้องหาที่จะไม่ให้ถ้อยคำใด ๆ อันเป็นการปรักปรำตนเอง ซึ่งเป็นผลกระทบต่อการดำเนินคดีอาญานั้น ก็เพื่อต้องการ ให้ผู้ต้องหาได้เข้าใจและรับรู้ถึงสิทธิอันพึงมีเพื่อป้องกันการขู่เข็ญ บังคับ หรือลงให้ ผู้ต้องหาให้ถ้อยคำใด ๆ คำเตือนจึงเป็นสิ่งจำเป็นเพราะสภาพจิตใจของผู้ต้องหาที่จะถูก ควบคุมตัว จำกัดอิสรภาพย่อมส่งผลกระทบต่อการให้ถ้อยคำ

การเตือนจะต้องเตือนในขณะที่ผู้ต้องหามีความพร้อม คือ พร้อมที่จะรับรู้ถึงสิทธิที่จะไม่ให้ถ้อยคำใด ๆ และสิทธิที่จะมีทนายความด้วย แต่ การเตือนสิทธิย่อมมีข้อจำกัดที่จะต้องศึกษาเพื่อควมมีประสิทธิภาพของการบังคับ การใช้สิทธิมากยิ่งขึ้น

ก. ลักษณะและวิธีของการเตือนสิทธิ

ตามหลัก Miranda Rules เมื่อมีการควบคุมผู้ต้องหาไว้แล้ว หรือเมื่อผู้ต้องหาอยู่ที่สถานีตำรวจจะต้องทำการเตือนสิทธิผู้ต้องหา 2 ประการ

ประการแรก จะต้องเตือนผู้ต้องหาในสิทธิที่จะไม่ให้การ ซึ่งถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของเอกสิทธิที่จะไม่ให้ถ้อยคำใด ๆ ปรักปรำหรือปฏิปักษ์แก่ ตนเองอันอาจทำให้ตนเองเสียหายได้ พนักงานตำรวจจึงต้องเตือนให้ผู้ต้องหาทราบ ในโอกาสแรกเมื่อเขาถูกจับ หรือควบคุม และก่อนจะเริ่มทำการสอบปากคำจะต้องแจ้ง ข้อกล่าวหาแก่ผู้ต้องหาก่อน เพื่อให้ผู้ต้องหารู้ตัวในความผิดที่ถูกกล่าวหา ประการสำคัญ เมื่อพนักงานสอบสวนจะถามในเนื้อหาความผิดจะต้องเตือนสิทธิผู้ต้องหาในการที่จะ

ตอบคำถามด้วยคือ สิทธิที่จะไม่ให้การและหากผู้ต้องหาให้การ คำให้การของผู้ต้องหาอาจใช้ขึ้นในการพิจารณาได้ เว้นแต่จะให้การต่อหน้าคณะลูกขุนใหญ่ (Grand Jury)

ประการที่สอง จะต้องเตือนผู้ต้องหาว่ามีสิทธิที่จะมี

ทนายความซึ่งไม่ใช่เพียงแค่ผู้ต้องหาที่มีสิทธิที่จะปรึกษาทนายความเท่านั้น แต่ผู้ต้องหาที่มีสิทธิที่จะแต่งตั้งทนายความด้วย และหากผู้ต้องหาไม่สามารถแต่งตั้งทนายความได้และผู้ต้องหาต้องการรัฐจะจัดหาทนายความให้โดยไม่คิดค่าใช้จ่าย เพื่อความเท่าเทียมกันในการดำเนินคดี

วิธีการเตือนสิทธินั้น ให้ตำรวจเตือนโดยไม่ต้องกระทำ

ในลักษณะที่รีบร้อน หรือรวบรัด แต่ต้องกระทำโดยการเอาใจใส่ให้ผู้ต้องหารับรู้และเข้าใจในสาระสำคัญถึงสิทธิอย่างชัดเจนตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด ประการที่สำคัญหากในระหว่างการเตือนถูกสอแตรหรือทำให้หยุดลง เช่น ผู้ต้องหาพูดแทรกขึ้นมา ในระหว่างที่ตำรวจเตือนสิทธิ ตามหลักมิแรนด้า ตำรวจจะต้องอ่านคำเตือนจนจบเสมอ⁵⁵

ข. ขอบเขตของการเตือนสิทธิ

ปัญหาประการสำคัญเกี่ยวกับขอบเขตการเตือนสิทธินั้น

จะต้องว่าผู้ต้องหาถูกควบคุมหรือไม่ หากผู้ต้องหาไม่อยู่ระหว่างการควบคุมการซักถามใด ๆ ก็ไม่ต้องเตือนตามหลัก Miranda Rules แต่หากผู้ต้องหาอยู่ในความควบคุม ตำรวจจะต้องแจ้งกับสิทธิที่จะไม่ให้การ และสิทธิในการที่จะมีทนายความด้วย

นอกจากที่กล่าวมาแล้ว ในประเทศสหรัฐอเมริกามีการสอบถาม คำให้การของผู้ต้องหาอยู่ 2 ลักษณะที่จะต้องมีการเตือนสิทธิด้วย คือ

ก. การสอบปากคำผู้ต้องหาอันเนื่องมาจากการกระทำผิด

ข. การสอบปากคำโดยพฤติการณ์ของผู้ต้องหา ในกรณีดังกล่าวนี้เป็นเรื่องที่สำคัญเพราะต้องพิจารณาถึงพฤติการณ์ต่าง ๆ ของผู้ต้องหา เช่น การที่ผู้ต้องหาให้การรับสารภาพมาก่อนโดยที่ตำรวจยังไม่ได้มีการสอบปากคำ ซึ่งถือเป็นการถามเช่นเดียวกัน ดังนั้น จึงต้องมีการเตือนสิทธิด้วย

⁵⁵ สุรศิษฎ์ เหลืองอรุณภา, เรื่องเดิม, หน้า 135.

(3) สิทธิในการมีทนายความ (Right to Counsel)

ในรัฐธรรมนูญฉบับแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 6 ในการฟ้องอาญา ทุกคดี ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะต้องได้รับความช่วยเหลือจากทนายความในการต่อสู้คดี โดยศาลสูงสุดสหรัฐอเมริกาได้วินิจฉัยวางแนวทางขั้นตอนในการดำเนินคดีที่รับรองถึงสิทธิในการมีทนายความ ดังนี้

ก. ในการสอบสวนที่มีการควบคุมตัวผู้ต้องหา (Custodial Interrogation) โดยศาลได้โยงหลักเรื่องนี้กับสิทธิในการที่จะไม่ต้องปรักปรำตนเอง ในรัฐธรรมนูญฉบับแก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 5

ข. ในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง

ค. ในการสอบสวนหลังจากมีคำสั่งให้ฟ้องโดยคณะลูกขุนใหญ่ แล้ว

ง. ในชั้นปรากฏตัวต่อศาลที่เรียกว่า Arraignment

จ. ในการชี้ตัว (Line Up) ภายหลังจากได้ปรากฏตัวต่อศาล ครั้งแรกแล้ว

ช. ในชั้นรับสารภาพ

ซ. การดำเนินคดีที่มีโทษเกี่ยวกับการจำกัดเสรีภาพ

ฌ. การอุทธรณ์ที่เป็นสิทธิตามกฎหมาย

สิทธิในการมีทนายความในการต่อสู้คดีนั้น โดยเฉพาะสิทธิในการมีทนายความอยู่ร่วมด้วยในการสอบปากคำของผู้ต้องหานับตั้งแต่ผู้ต้องหาถูกจับตามที่กล่าวมาแล้วว่ากระบวนการทางอาญายังไม่ชัดเจนว่าสิทธิในการมีทนายความนั้น จะมีทุกขั้นตอนหรือไม่ ในอเมริกา หากผู้ต้องหาไม่มีทนายความ รัฐก็จะเข้ามาช่วยเหลือในการจัดหาทนายความให้ โดยมีหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย ซึ่งมีอยู่ด้วยกัน 3 ระบบ คือ ระบบศาลเป็นผู้ตั้งทนายความให้ ระบบสัญญาจ้างทนายความ และระบบโครงการบริการทนายความของรัฐ ตามรัฐธรรมนูญฉบับแก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 6 และเพื่อการทำให้ทนายความที่เข้ามาช่วยเหลือในคดีได้มาตรฐานและมีคุณภาพ โดยเฉพาะระบบที่ศาลเป็นผู้ตั้งทนายความ หรือระบบโครงการบริการทนายความของ

รัฐนั้นได้มีการประกันความมีประสิทธิภาพของทนายความด้วยว่ามีมาตรฐานที่ดำเนินกระบวนการพิจารณาเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของผู้ต้องหาได้อย่างแท้จริง

(4) สภาพบังคับเมื่อมีการล่วงละเมิดต่อสิทธิ

การดำเนินกระบวนการพิจารณาทางอาญาหากมีการละเมิดสิทธิของผู้ต้องหาโดยวิธีใดวิธีหนึ่งจากเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือพนักงานสอบสวน ย่อมส่งผลกระทบต่อสิทธิผู้ต้องหาจึงมีมาตรการที่สำคัญอยู่ 2 ประการ คือ

ก. มาตรการการคัดพยานที่ได้มาโดยมิชอบ

หากมีการฝ่าฝืนต่อสิทธิที่จะไม่ปรักปรำตนเอง ศาลสูงสุดของสหรัฐอเมริกาจะถือว่าพยานหลักฐานที่ได้มาเหล่านั้นไม่สามารถรับฟังเป็นพยานหลักฐานได้เพราะถือว่าขัดต่อรัฐธรรมนูญฉบับแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 5 เพราะศาลเชื่อว่าเป็นพยานที่ไม่เป็นธรรมสมควรที่จะคัดพยานเหล่านั้นออกไป และหากได้คัดพยานเหล่านั้นออกไปเท่ากับเป็นการยับยั้งมิให้ตำรวจกระทำการใด ๆ ที่ขัดต่อกฎหมายรัฐธรรมนูญ

ในขณะเดียวกันหากศาลยอมรับฟังพยานหลักฐานดังกล่าวจะทำให้ดูเหมือนว่าศาลไปสนับสนุนกับการกระทำของเจ้าหน้าที่ตำรวจให้กระทำผิดกฎหมาย ซึ่งอาจจะขัดต่อศักดิ์ศรีของตุลาการที่ต้องเป็นกลางได้

นอกจากนี้ ศาลสูงสุดของสหรัฐฯ ยังได้นำทฤษฎี “ผลไม้ของต้นไม้ที่เป็นพิษ” (Fruit of the Poisonous Tree) มาขยายหลักเกณฑ์การคัดพยานโดยมิชอบ กล่าวคือห้ามมิให้ศาลรับฟังพยานหลักฐานแม้ว่าจะได้มาโดยวิธีการที่ชอบด้วยกฎหมาย หากพยานชิ้นนั้นได้มาจากการกระทำผิด

ข. มาตรการทางแพ่งและทางอาญา

หากมีการละเมิดต่อสิทธิของผู้ต้องหาแล้ว นอกจากจะมีมาตรการการคัดพยานโดยมิชอบดังกล่าวข้างต้น การละเมิดเหล่านั้นย่อมเกิดความเสียหายแก่ผู้ต้องหา ผู้ต้องหาจึงสามารถฟ้องเรียกค่าเสียหาย หรือฟ้องให้ยับยั้งการกระทำนั้นได้ ซึ่งเป็นมาตรการทางแพ่ง

ส่วนมาตรการทางอาญานั้น อาจกล่าวได้ว่าการละเมิดของเจ้าหน้าที่ตำรวจย่อมเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมายในตัวอยู่แล้ว ดังนั้น จึงมีกฎหมาย

ที่จะลงโทษสำหรับการปฏิบัติหน้าที่ที่มีชอบของเจ้าหน้าที่ตำรวจทั้งระดับสหพันธ์และระดับมลรัฐ เช่น หากมีการจับโดยมีชอบ หรือการบุกรุกที่ไม่ชอบเป็นต้น นอกจากนี้ การกระทำที่ไม่ชอบของเจ้าหน้าที่ตำรวจถือว่าเป็นการกระทำผิดที่ละเมิดกฎหมายรัฐธรรมนูญ และสามารถที่จะดำเนินคดีฐานละเมิดกฎหมายรัฐธรรมนูญได้

อาจกล่าวสรุปได้ว่าสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในสหรัฐฯ นั้นกว้างมาก ตามกฎหมายแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ (ฉบับที่ 5) สิทธิในการที่จะไม่กระทำการใด ๆ อันจะเป็นผลร้ายแก่ตนเองนั้น เป็นหลักการสำคัญของกฎหมายในการดำเนินคดี ซึ่งกล่าวว่า “ในคดีอาญาใด ๆ บุคคลจะไม่ถูกบังคับให้เป็นพยานที่จะเป็นผลร้ายต่อตนเอง” ดังนั้น เมื่อบุคคลใด ๆ ตกเป็นจำเลยบุคคลนั้นก็มีสิทธิที่จะไม่ให้ข้อมูลหรือข้อเท็จจริงแก่รัฐ รวมทั้งเจ้าพนักงานของรัฐ ซึ่งเป็นการปกป้องตนเอง ก็กล่าวหาตนเองว่ากระทำความผิดอาญา หลักการนี้ก่อให้เกิดดุลยภาพอันเป็นธรรมชาติระหว่างตัวบุคคลกับรัฐบาล และได้กำหนดให้มีการพิสูจน์ความผิดในคดีอาญาเป็นภาระของรัฐ โดยสิ้นเชิง ซึ่งสิทธิที่จะไม่ปกป้องตนเองนี้ไม่เพียงแต่คุ้มครองจำเลยเท่านั้น แต่ยังคุ้มครองพยานในการที่จะไม่เบิกความถึงสิ่งที่ปกป้องตนเองอีกด้วย ดังคำพิพากษาคดี Hoffman v.U.S. ในคดีนี้ คณะลูกขุนแห่งสหพันธรัฐ พิจารณาในประเด็นที่จำเลยปฏิเสธที่จะตอบคำถามอย่างละเอียดต่ออาชญากรรมที่เกิดขึ้นซึ่งเป็นการกระทำความผิดต่อกฎหมายของสหพันธรัฐ จำเลยปฏิเสธที่จะตอบคำถามเกี่ยวกับลักษณะของอาชีพปัจจุบันของจำเลย ความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ที่มีต่อคดีนี้ ศาลสูงสุดกล่าวว่าสิทธิที่จะไม่ปกป้องตนเองที่กฎหมายแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ (ฉบับที่ 5) รับรองไว้นั้นมิใช่เฉพาะการตอบคำถามซึ่งอาจจะเพิ่มความเกี่ยวข้องของพยานหลักฐานที่จำเป็นต่อการฟ้องอาญานั้นด้วย ซึ่งจะเห็นได้ว่าสหรัฐอเมริกาได้คำนึงถึงสิทธิของผู้ต้องหาที่อาจจะได้รับความเสียหาย หากไม่มีหลักประกันการคุ้มครองสิทธิที่มั่นคง ซึ่งสหรัฐอเมริกาใช้องค์กรศาลสูงสุดตีความ ขยายบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญเกิดหลักเกณฑ์ที่สำคัญ ๆ เพื่อการคุ้มครองสิทธิ นอกจากหลักเกณฑ์ที่กล่าวมาแล้วยังมีหลักมิแรนด้า ซึ่งเป็นหลักที่ศาลสูงสุดได้วินิจฉัยขยาย บทบัญญัติรัฐธรรมนูญเช่นเดียวกัน และได้รับการยอมรับในแวดวงของหลักประกัน การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหา นอกจากนี้ สหรัฐอเมริกามีมาตรการการตรวจสอบการใช้ อำนาจของเจ้าหน้าที่ของรัฐ และหากเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำการใดที่เป็นการฝ่าฝืน หรือ

ล่วงละเมิดต่อสิทธิของผู้ต้องหาที่มีสภาพบังคับที่เด่นชัดที่จะไม่ยอมรับฟังสิ่งใด ๆ ที่เป็นผลมาจากการฝ่าฝืนหรือการละเมิดนั้น ซึ่งถือเป็นมาตรการเด็ดขาดที่กำหนดไว้

2) สิทธิที่จะได้รับการทบทวนคำพิพากษา

ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของสหรัฐอเมริกาที่ต้องคำพิพากษาว่ากระทำความผิดทางอาญานั้น สามารถจะได้รับสิทธิในการแก้ไขทบทวนคำพิพากษาฎีกาได้เหมือนจำเลยปกติทั่วไป ไม่ได้ถูกจำกัดสิทธิเพราะความแตกต่างทางด้านสถานะทางสังคมแต่อย่างใด

2.3 การดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในประเทศฝรั่งเศส

สำหรับรูปแบบและกระบวนการในการตรวจสอบผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ในประเทศฝรั่งเศสนั้น ประเทศฝรั่งเศสมีระบบการพิจารณาคดีกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองโดยศาลพิเศษ ที่เรียกว่า ศาลยุติธรรมชั้นสูง (La Haute Cour de Justice)⁵⁶ ซึ่งรัฐธรรมนูญได้กำหนดองค์กรและกระบวนการพิจารณาความผิดของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตั้งแต่ปี ค.ศ. 1789 โดยพิจารณาความผิดฐานละเมิดชาติ (Lese-Nation)

ปี ค.ศ. 1993 ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ หมวด 9 มาตรา 67 และ 68 ใหม่ โดยแยกศาลสำหรับพิจารณาคดีนักการเมืองเป็น 2 ศาล คือ

1) ศาลยุติธรรมชั้นสูง (Haute Cour de Justice) และ

2) ศาลยุติธรรมแห่งสาธารณรัฐ (La Cour de Justice de la Republique)

เพื่อพิจารณาคดีความผิดของนักการเมือง ซึ่งใช้มาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งแยกการดำเนินคดีออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

⁵⁶ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, การประเมินสถานภาพภายในองค์กรความรู้เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา, หน้า 36.

2.3.1 การดำเนินคดีประธานาธิบดีโดยศาลยุติธรรมชั้นสูง (Haute Cour de Justice)

ตามวิธีพิจารณาคดีของภาคพื้นยุโรป โดยเฉพาะฝรั่งเศสจะแยกการได้สวนข้อเท็จจริง (Instruction) ออกจากการตัดสินคดี (Judgment) เพื่อเป็นการคานอำนาจซึ่งกันและกัน สำหรับการดำเนินคดีกับประธานาธิบดีในประเทศฝรั่งเศสนี้เป็นไปตามแนวความคิดทางกฎหมายอาญาในการพิจารณาคดีการเมือง (Conception Penaliste de la Juridition Politique) ซึ่งมีหลักว่าความผิดและโทษต้องอาศัยกฎหมายอาญาที่ใช้อยู่ในขณะที่กระทำผิดเป็นหลัก แต่อาจตั้งศาลพิเศษ มีวิธีพิจารณาเป็นพิเศษได้ซึ่งต่างจากแนวความคิดทางกฎหมายรัฐธรรมนูญในการพิจารณาคดีการเมือง (Conception Constitutionnaliste de la Juridition Politique) ที่ไม่เพียงแต่ยอมให้มีการตั้งศาลขึ้นเป็นพิเศษและแต่ยังยอมให้มีการกำหนดความผิดและโทษเป็นพิเศษแยกต่างหากจากกฎหมายอาญาเช่นความผิดข้อหาทรยศต่อประเทศชาติ (Haute Trahison) ที่ไม่มีองค์ประกอบความผิดและไม่ได้กำหนดโทษไว้ เป็นต้น

1) ขั้นตอนการริเริ่มดำเนินคดี

ในขั้นตอนนี้จะต้องมีการกล่าวหาโดยรัฐสภา (Saisine) โดยศาลยุติธรรมชั้นสูงนี้จะพิจารณาคดีที่สภาผู้แทนราษฎร และวุฒิสภา ได้กล่าวหาว่าประธานาธิบดีกระทำความผิดฐาน ทรยศต่อประเทศชาติ (Haute Trahison) ซึ่งความผิดประเภทนี้ไม่มีองค์ประกอบที่ชัดเจน รัฐสภาจะต้องลงมติตามที่กล่าวหา (Vote Identique) โดยเปิดเผย (Scrutin Public) ด้วยคะแนนเสียงเกินกึ่งหนึ่งของแต่ละสภาโดยพิจารณาจากจำนวนสมาชิกของแต่ละสภา การกล่าวหาประธานาธิบดีในลักษณะนี้เป็นอำนาจของทั้งสองสภาโดยเฉพาะและเป็นระบบตรวจสอบในทางการเมืองมากกว่าที่จะดำเนินคดีอาญา เนื่องจากประธานาธิบดีของประเทศฝรั่งเศสมีสถานะเป็นประมุขของรัฐ ที่มาจากการเลือกตั้งย่อมได้รับเอกราชและความคุ้มครองในฐานะประมุขของรัฐที่จะไม่ถูกดำเนินคดีในความผิดอาญาอื่น ๆ นอกจากข้อหาทรยศต่อประเทศชาติ (Haute Trahison) ที่ไม่มีการกำหนดองค์ประกอบความผิดและบทลงโทษไว้แต่อย่างใด

จากนั้นประธานสภาจะต้องลงมติดังกล่าวไปยังอัยการประจำศาลฎีกา (Procureur ge Neral Pres la Cour de Csssation) เพื่อส่งต่อไปยังประธาน-

ศาลยุติธรรมชั้นสูง (President de la Haute Cour de Justice) และประธานคณะกรรมการไต่สวน (President de la Commission d'Instruction) เพื่อดำเนินการต่อไปโดยเร็วภายใน 24 ชั่วโมง นับแต่ได้รับข้อหาดังกล่าว

2) การไต่สวนข้อเท็จจริง

การไต่สวนข้อเท็จจริงต้องกระทำโดยองค์คณะไต่สวนข้อเท็จจริง (Commission d'Instruction) ของศาลยุติธรรมชั้นสูง ซึ่งประกอบด้วยผู้พิพากษาศาลฎีกา 5 นาย ซึ่งเลือกโดยที่ประชุมหัวหน้าคณะในศาลฎีกา พร้อมผู้ทำการแทน 2 คนจะทำหน้าที่ไต่สวนข้อเท็จจริงโดยผ่านอัยการประจำศาลฎีกาซึ่งมีผู้ช่วยเรียกว่า Premier Avocat General 1 คน และ Avocat General อีก 2 คน⁵⁷ และเมื่อได้มีการไต่สวนข้อเท็จจริงแล้วพบข้อเท็จจริงอันนำมาสู่การกระทำความผิดข้อหาใหม่ ก็ต้องแจ้งให้อัยการประจำศาลฎีกาทราบและขอมติจากทั้งสองสภาว่าจะให้ฟ้องเพิ่มเติมหรือไม่

หน้าที่ของคณะกรรมการไต่สวนคือการค้นหาข้อเท็จจริงตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเมื่อคณะกรรมการไต่สวนดำเนินการเสร็จสิ้นแล้วก็จะดำเนินการต่อไป 2 ลักษณะ คือ

(1) ในกรณีที่เห็นว่าข้อกล่าวหาไม่มีมูลเนื่องจากข้อเท็จจริงไม่สมบูรณ์หรือพยานหลักฐานไม่เพียงพอที่จะฟ้องคดีต่อศาลยุติธรรมชั้นสูง ก็เป็นอันยุติเรื่องที่กล่าวหาโดยไม่สามารถที่จะอุทธรณ์คำสั่งที่ไม่มีมูลดังกล่าวได้อีก

(2) ในกรณีที่เห็นว่าข้อกล่าวหาไม่มีมูล ก็จะมีคำสั่งให้ฟ้องคดีต่อไป

3) การพิจารณาและตัดสิน

เมื่อคณะกรรมการไต่สวนมีคำสั่งว่าข้อกล่าวหาไม่มีมูล ขั้นตอนต่อไปคือการพิจารณาพิพากษาคดีโดยองค์คณะที่ทำหน้าที่ตัดสิน (Jugement) ซึ่งประกอบด้วยผู้พิพากษาที่ทำหน้าที่เป็นองค์คณะตัดสิน (Juges Titulaires) จำนวน 24 คน

ความผิดที่กล่าวหาประธานาธิบดีนี้ไม่มีองค์ประกอบที่ตายตัวแม้ว่าประเทศฝรั่งเศสจะได้มีการจัดตั้ง Haute Cour de Justice ขึ้นมาทำหน้าที่พิจารณาคดี

⁵⁷ โกลเมน ภัทรภริมย์, การฟ้องคดีอาญาในประเทศฝรั่งเศส (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ศรีสมมติการพิมพ์, 2536), หน้า 92.

ความผิดทางอาญาที่นักการเมืองระดับสูงได้กระทำในขณะที่ดำรงตำแหน่งหน้าที่การเมืองมานานนับศตวรรษแล้วก็ตาม แต่ก็มีกรกล่าวหานักการเมืองระดับสูงว่ากระทำความผิดขณะดำรงหน้าที่เพียงไม่กี่ครั้ง และยังไม่เคยมีครั้งใดเลยที่ศาลดังกล่าวได้พิจารณาคดีจนทำให้เกิดเสียงวิพากษ์วิจารณ์ตามมาว่า มาตรการดังกล่าวไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร⁵⁸ และไม่มี การกำหนดโทษไว้ในกฎหมายแต่อย่างใด แต่อยู่ที่ดุลยพินิจเด็ดขาดของศาลยุติธรรม-ชั้นสูง

4) ผลของการตัดสิน

ตามรัฐบัญญัติ ฉบับที่ 59-1 ลงวันที่ 2 มกราคม 1959 ซึ่งมีศักดิ์เท่ากับกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยศาลยุติธรรมชั้นสูง หมวด 1 มาตรา 35 บัญญัติว่าคำพิพากษาของศาลยุติธรรมชั้นสูง (Haute Cour de Justice) เป็นที่สุดไม่อาจอุทธรณ์ ฎีกา ต่อไปได้ และผู้มีหน้าที่บังคับการให้เป็นไปตามคำพิพากษา คือ ฝ่ายบริหาร

2.3.2 การดำเนินคดีรัฐมนตรีโดยศาลยุติธรรมแห่งสาธารณรัฐ (La Cour de Justice de la Republique)⁵⁹

ตามรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐที่ 5 ค.ศ. 1958 แก้ไขเพิ่มเติมเมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม ค.ศ. 1993 ได้กำหนดหลักเกณฑ์เรื่องความรับผิดชอบทางอาญาของรัฐมนตรี โดยแยกศาลพิเศษขึ้นมาพิจารณาคดีอาญาที่รัฐมนตรีต้องรับผิดชอบออกจากกรดำเนินคดีกับประธานาธิบดีและจัดตั้งศาลพิเศษที่เรียกว่า ศาลยุติธรรมแห่งสาธารณรัฐเพื่อทำหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาคดีโดยเฉพาะ โดยแบ่งแยกหน้าที่ระหว่างการไต่สวนกับการตัดสินคดีออกจากกัน เพื่อความอำนาจซึ่งกันและกัน โดยมีขั้นตอนในการดำเนินคดีดังต่อไปนี้

⁵⁸ นันทวัฒน์ บรมานันท์, ระบบการพิจารณาคดีความผิดทางอาญาของนักการเมืองระดับสูงในประเทศฝรั่งเศส (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2540), หน้า 122.

⁵⁹ เกียรติศักดิ์ พุฒพันธุ์, เรื่องเดิม, หน้า 44-48.

1) ขั้นตอนการริเริ่มดำเนินคดี

โดยศาลยุติธรรมแห่งสาธารณรัฐพิจารณาคดีที่ผู้เสียหายจากการกระทำของรัฐมนตรี รวมถึงนายกรัฐมนตรีด้วย การร้องทุกข์กล่าวโทษ (Proter Plainte) ต่อคณะกรรมการพิจารณาคำฟ้อง (Commission de Requetes) ซึ่งมีอำนาจในการพิจารณาคำฟ้องว่ามีมูลของการกระทำความผิดเพียงพอหรือไม่ หากคำร้องกล่าวโทษไม่มีมูลก็จะยุติเรื่อง หากมีมูลก็จะส่งเรื่องให้อัยการประจำศาลฎีกาดำเนินการต่อไป

ข้อกล่าวหาที่จะดำเนินคดีกับรัฐมนตรีรวมทั้งนายกรัฐมนตรีก็คือ ความผิดอาญาประเภทอุกฉุกฎฎ์โทษ (Crimes) และความผิดมิชฌิมโทษ (Delits) ที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายที่พนักงานทั่วไปในประเทศฝรั่งเศสต้องรับผิดชอบเหมือนกัน ในส่วนของคณะกรรมการพิจารณาคำฟ้อง (Commission Des Requetes) จะประกอบไปด้วยผู้พิพากษาศาลฎีกาชั้นพิเศษ (Magistrate De Siege Hors Hierarchie) 3 คน ซึ่งผู้พิพากษาศาลฎีกาชั้นพิเศษเลือกกันเอง ผู้พิพากษาศาลปกครองสูงสุด (Consell d' Etat) เลือกโดยที่ประชุมใหญ่ 2 คน และผู้พิพากษาศาลบัญชีเลือกโดยที่ประชุมใหญ่อีก 2 คน โดยแต่ละศาลต้องทำการเลือกกรรมการสำรองไว้คอยทำหน้าที่แทนด้วย คณะกรรมการพิจารณาคำฟ้องมีวาระการดำรงตำแหน่ง 5 ปี คณะกรรมการพิจารณาคำฟ้อง (Commission Des Requetes) มีอำนาจพิจารณากลับกรองข้อกล่าวหา (Plainte) ว่ามีมูลพอที่จะดำเนินการต่อไปหรือควรยุติเรื่องในกรณีที่ไม่มีมูลดังที่กล่าวมาแล้ว เพื่อส่งเรื่องต่อไปยังอัยการประจำศาลฎีกา (Procureur General Pres de la Cour de Cassation) เพื่อฟ้องคดีต่อศาลยุติธรรมแห่งสาธารณรัฐต่อไป มติดังกล่าวไม่สามารถอุทธรณ์ฎีกาได้แต่อย่างใด

นอกจากนี้ ผู้เสียหายสามารถร้องทุกข์ต่อคณะกรรมการพิจารณาคำฟ้อง (Commission des Requetes) เพื่อดำเนินคดีกับรัฐมนตรีดังที่กล่าวมาแล้ว อัยการประจำศาลฎีกาอาจขอความเห็นชอบจากคณะกรรมการพิจารณาคำฟ้อง (Commission

Des Requetes) เพื่อที่จะนำคดีขึ้นฟ้องต่อศาลยุติธรรมแห่งสาธารณรัฐ โดยไม่ต้องมีผู้ร้องทุกข์แต่อย่างใดก็ได้⁶⁰

คณะกรรมการพิจารณาคำฟ้องมีความเป็นอิสระจากอำนาจทางการเมืองในการทำหน้าที่โดยพิจารณาว่าข้อกล่าวหาได้ทำถูกต้องตามแบบกฎหมาย กำหนดไว้หรือไม่ มีเหตุผลและหลักฐานสมควรที่จะต้องดำเนินคดีหรือไม่ และสามารถแสวงหาข้อเท็จจริงเพิ่มเติม เช่น ทำการสอบสวนเพิ่มเติม ยึด อาัยัด หรือเข้าทำการค้นในเคหะสถาน เป็นต้น แต่ไม่มีอำนาจในการควบคุมตัวผู้ถูกกล่าวหาหรือใช้มาตรการบังคับอื่นใดนอกจากที่กฎหมายให้อำนาจ⁶¹

2) การไต่สวนข้อเท็จจริง

เมื่อคณะกรรมการพิจารณาคำฟ้อง (Commission Des Requetes) ได้ส่งเรื่องให้แก่คณะกรรมการไต่สวนเพื่อทำหน้าที่ไต่สวนข้อเท็จจริงต่อไป ผู้ที่ทำหน้าที่คณะกรรมการไต่สวนข้อเท็จจริง (Commission d'Instruction) จะประกอบด้วยผู้พิพากษาประจำศาลฎีกา 3 คน และผู้พิพากษาสำรองอีก 3 คน ซึ่งได้รับเลือกให้ทำหน้าที่ดังกล่าวมีวาระการดำรงตำแหน่ง 3 ปี

หน้าที่ของคณะกรรมการไต่สวนข้อเท็จจริง (Commission d'Instruction) ก็คือการไต่สวนเพื่อค้นหาความจริงในเรื่องที่กล่าวหาโดยดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและมีอำนาจในการใช้มาตรการบังคับต่าง ๆ เช่น การควบคุมตัวผู้ถูกกล่าวหา ในขณะที่คณะกรรมการพิจารณาคำฟ้องไม่มีอำนาจนี้ โดยหลักคณะกรรมการไต่สวนข้อเท็จจริง (Commission d'Instruction) จะต้องดำเนินการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแต่มีข้อยกเว้นอันเป็นลักษณะพิเศษบางเรื่อง เช่น การไต่สวนต้องกระทำเป็นองค์คณะ (Principe de Collegialite) การสอบปากคำรัฐมนตรีผู้ถูกกล่าวหาต้องกระทำโดยคณะกรรมการไต่สวน ที่ไม่ใช่พนักงานสอบสวนที่เป็นตำรวจ นอกจากนี้คำสั่งของ

⁶⁰ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, คำอธิบายการดำเนินคดีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2545), หน้า 167.

⁶¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 160.

คณะกรรมการได้ส่วนสามารถที่จะอุทธรณ์ไปยังศาลฎีกาได้ การได้ส่วนข้อเท็จจริงนอกฟ้อง (Requisitore) ของอัยการประจำศาลฎีกาจะกระทำไม่ได้ แต่มีข้อยกเว้นในกรณีที่คณะกรรมการได้ส่วน (Commission d'Instruction) พบข้อเท็จจริงใหม่นอกคำฟ้องก็ต้องแจ้งให้อัยการประจำศาลฎีกาทราบ เพื่อให้อัยการประจำศาลฎีกาพิจารณาร่วมกับคณะกรรมการพิจารณาคำฟ้องว่าจะแก้ไขเพิ่มเติมข้อหาหรือไม่ โดยคณะกรรมการได้ส่วน (Commission d'Instruction) ต้องปรับบทกฎหมายกับฐานความผิดแล้ว หากเห็นว่ามิใช่ก็ต้องแจ้งให้รัฐมนตรีผู้ถูกกล่าวหาทราบด้วย และให้เวลาคัดค้าน 20 วัน จากนั้นจึงสรุปสำนวนส่งต่อให้องค์คณะตัดสินของศาลยุติธรรมแห่งสาธารณรัฐดำเนินการต่อไป

นอกจากนี้ ในการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการได้ส่วน (Commission d'Instruction) จะต้องคำนึงถึงสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในการต่อสู้คดีตามที่บัญญัติคุ้มครองไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาด้วย

สำหรับคำวินิจฉัยของคณะกรรมการได้ส่วน (Commission d'Instruction) นั้นสามารถฎีกาปัญหาข้อกฎหมายไปยังที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาหมวด 1 บรรพที่ 3 หากที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกามีมติยกคำวินิจฉัยของคณะกรรมการได้ส่วนคณะกรรมการได้ส่วนต้องส่งเรื่องดังกล่าวไปให้คณะกรรมการได้ส่วนชุดใหม่ที่ถูกตั้งขึ้นทำหน้าที่แทนโดยทำการได้ส่วนข้อเท็จจริงอีกครั้ง

3) การพิจารณาและตัดสิน

เมื่อคณะกรรมการได้ส่วน (Commission d'Instruction) มีมติให้ดำเนินการฟ้องคดีรัฐมนตรีที่ถูกกล่าวหาที่จะส่งเรื่องให้อัยการประจำศาลฎีกาเพื่อทำการฟ้องคดีต่อศาลยุติธรรมแห่งสาธารณรัฐ จากนั้นประธานศาลยุติธรรมแห่งสาธารณรัฐจะเป็นผู้กำหนดวันพิจารณาคดีครั้งแรก เพื่อพิจารณาและพิพากษาคดีต่อไป โดยจะแจ้งให้รัฐมนตรีที่ตกเป็นจำเลยมาศาลเพื่อพิจารณาคดีต่อไป

สำหรับองค์คณะในการตัดสินจะประกอบด้วยผู้พิพากษา 15 คน โดยมีสมาชิกรัฐสภา 12 คน และมีผู้พิพากษาศาลฎีกาชั้นพิเศษอีก 3 คน ซึ่งมีวาระ 3 ปี องค์คณะตัดสินนี้ต้องตัดสินคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยต้องส่ง

สำเนาเอกสารให้จำเลยเพื่อให้โอกาสต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ โดยในการตัดสินว่าจำเลยกระทำความผิดตามฟ้องหรือไม่ ผู้พิพากษาแต่ละคนจะต้องลงมติด้วยวิธีการลงคะแนนลับและจะต้องได้คะแนนเสียงเกินกึ่งหนึ่งของผู้พิพากษาทั้งหมด (Par Bulletin Secret a la Majorite Absolue) เมื่อเสียงส่วนมากมีมติว่าจำเลยกระทำความผิดตามฟ้องแล้วจึงแยกกันลงมติในเรื่องโทษ และหากไม่อาจหาข้อยุติเรื่องโทษว่าควรมีระดับใด ให้ถือว่าโทษจะลงแก่จำเลยสูงสุดยอมตามโทษที่จะลงเป็นผลร้ายแก่จำเลยน้อยที่สุด

4) ผลของคำพิพากษา

ในกรณีที่ศาลยุติธรรมแห่งสาธารณรัฐตัดสินว่าจำเลยมีความผิดตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ ฉบับที่ 93-1252 ลงวันที่ 23 พฤศจิกายน 1993 ว่าด้วยศาลยุติธรรมแห่งสาธารณรัฐ มาตรา 33 บัญญัติว่าคำพิพากษาของศาลยุติธรรมแห่งสาธารณรัฐสามารถอุทธรณ์ต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาได้และศาลฎีกาต้องพิจารณาพิพากษภายใน 3 เดือน และเมื่อพิพากษาเช่นใดแล้วถือว่าคำพิพากษานั้นเป็นที่สุดและตามมาตรา 34 กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ ฉบับดังกล่าว บัญญัติว่า กรณีที่ศาลฎีกาไม่เห็นด้วยกับคำพิพากษาของศาลยุติธรรมแห่งสาธารณรัฐ ก็สามารถส่งยกคำพิพากษาของศาลยุติธรรมแห่งสาธารณรัฐนั้น โดยส่งกลับไปยังศาลเดิมเพื่อให้องค์คณะผู้พิพากษาชุดใหม่พิจารณาอีกครั้ง ดังนั้นคำพิพากษาของศาลยุติธรรมแห่งสาธารณรัฐจึงสามารถโต้แย้งเพื่อขอให้มีการทบทวนคำพิพากษาได้ โดยวิธีการอุทธรณ์ต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา ซึ่งแตกต่างจากผลของคำพิพากษาที่เกิดจากการดำเนินคดีกับประธานาธิบดีที่ไม่สามารถอุทธรณ์ฎีกาได้อย่างไร

2.3.3 การคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยในประเทศฝรั่งเศส

1) การถ่วงดุลพินิจของผู้พิพากษา ในประเทศฝรั่งเศสนั้นจะแยกองค์คณะในการไต่สวนข้อเท็จจริงและองค์คณะพิจารณาพิพากษาคือออกจากกัน กล่าวคือ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของฝรั่งเศสจะแยกการไต่สวนข้อเท็จจริงออกจากการพิจารณาพิพากษา

ในกรณีที่มีการอุทธรณ์คำวินิจฉัยของคณะกรรมการไต่สวนข้อเท็จจริงไปยังที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา หากที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาตัดสินยกคำวินิจฉัย

ขององค์คณะได้สวนข้อเท็จจริง ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาต้องส่งคดีไปให้องค์คณะได้สวนข้อเท็จจริงของคณะอื่นที่ต้องตั้งขึ้นใหม่เพื่อให้ดำเนินการได้สวนข้อเท็จจริงอีกครั้ง

นอกจากนี้ ในกรณีที่มีการทบทวนคำพิพากษาของศาลอาญาแห่งสาธารณรัฐและที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาได้ยกคำพิพากษาของศาลอาญาแห่งสาธารณรัฐ ศาลฎีกาก็จะย้อนสำนวนให้ศาลอาญาแห่งสาธารณรัฐให้พิจารณาพิพากษาใหม่ แต่ต้องมีการเปลี่ยนตัวผู้พิพากษา กล่าวคือ ให้ผู้พิพากษาที่ไม่ได้พิจารณาคดีในคราวแรกและผู้พิพากษาสำรองทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีใหม่

จึงเห็นได้ว่า ในขั้นตอนของการได้สวนและพิจารณาพิพากษาคดีจนถึงการย้อนสำนวนให้พิจารณาพิพากษาหรือได้สวนใหม่นั้น จะมีการแยกองค์คณะที่ทำหน้าที่กันอย่างเด็ดขาด และมีการเปลี่ยนองค์คณะในกรณีที่ต้องมีการพิจารณา หรือได้สวนใหม่ ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการถ่วงดุลพินิจ เพื่อไม่ให้เกิดการลำเอียงเกิดขึ้น ก่อให้เกิดความไม่ยุติธรรมนั่นเอง

2) สิทธิที่จะได้รับการแก้ไขทบทวนคำพิพากษา

ผลของคำพิพากษาของศาลอาญาแห่งสาธารณรัฐนั้น อาจถูกทบทวนเพื่อแก้ไขข้อผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นในการแก้ไขทบทวนคำพิพากษา โดยให้สิทธิคู่ความอุทธรณ์คำพิพากษาในปัญหาข้อกฎหมายไปยังที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาได้ แต่การอุทธรณ์นั้นจะต้องกระทำภายใน 3 เดือน